

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

— Asaf Hâlet Çelebi —

Bütün Şiirleri

ASAF HÂLET ÇELEBİ • BÜTÜN ŞİİRLERİ

BÜTÜN ŞİİRLERİ

Asaf Hâlet Çelebi 29 Aralık 1907'de İstanbul'da doğdu. Sekiz yıl Galatasaray Sultanisi'nde okudu, bir ara Sanayi-i Nefise Mektebi'ne (Güzel Sanatlar Akademisi) girdi, üç ay sonra ayrılarak öğrenimini Adliye Meslek Mektebi'nde bitirdi. Klâsik edebiyatımızla Fars edebiyatını da iyi bilen, bu edebiyatlarla ilgili inceleme ve çevirileri de olan Asaf Hâlet Çelebi, 18 yaşına kadar gazel ve rubailer yazmış, 1937'den sonra yazdığı serbest nazımlı şiirlerinde kişiliğini bulmuştu. Doğu-Batı kültürlerini bağdaştırarak, ilhamını Asya tasavvuf ve dinler tarihinin ünlü kişilerinden, eski doğu medeniyet ve masallarından alan, egzotik şiirleriyle tanındı. "Somut malzemeyle soyut bir âlem" yarattı; bir hayal ve duygu şairi değil, bir intuition (sezgi) şairi oldu; 1940 yıllarında yeni şiir akımına kendine özgü bu hava ile o da katıldı. 15 Ekim 1958'de ölen Çelebi, şiirlerini *He* (1942), *Lâmelîf* (1945), *Om Mani Padme Hum* (1953, 1983) adlı kitaplarda topladı, üçüncü kitabına ilk iki kitabındaki şiirleri de aldı. Ayrıca *Mevlâna* (1940), *Molla Câmi* (1940), *Naima* (1953), *Ömer Hayyam* (1954) üzerine kitaplar da çıkarmış, *Eşrefoğlu Divanı'nı* bastırmış (1944), *Divan Şiirinde İstanbul* adında bir antoloji yayımlamıştır (1953). *Ses* dergisinde (1938-1940) yayımlanmış nesirleri, Hint edebiyatı üzerine makaleleri (*Şadırvan*, 1949) ve başka yazıları dergilerde dağınık kalmıştı. Bu yazılardan bazıları ile kitaplaşmamış şiirlerini Semih Güngör (Mustafa Miyasoğlu), *Asaf Hâlet Çelebi* başlıklı incelemesinde yayımlamıştı. Asaf Hâlet Çelebi'nin *Bütün Yazıları'nı* ilk kez Hakan Sazyek bir araya getirdi (YKY, 1998).

ASAF HÂLET ÇELEBİ

BÜTÜN ŞİİRLERİ

Şiir - 101
ISBN 975-363-904-X

Bütün Şiirleri / Asaf Hâlet Çelebi
Hazırlayan: Selahattin Özpalabıyıklar

1. baskı: Adam Yayınları, 1983
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Kasım 1998

Kapak Tasarımı
Faruk Ulay - Nahide Dikel

Baskı: Altan Matbaacılık Ltd. Şti.

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 1998

Tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Plaza E Blok Manolya Sokak 1. Levent 80620 İstanbul

Telefon: (0 212) 280 65 55 (pbx) Faks: (0 212) 279 59 64
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://tanitey.org>
<http://www.ykykultur.com.tr>

İçindekiler

OM MANİ PADME HUM

- 9 • Cüneyd
- 10 • He
- 11 • Mağara
- 12 • İbrâhîm
- 13 • Kahkaha
- 14 • Mısır Kadîm
- 15 • Kadıncığım
- 16 • Doğduğum Evin
Penceresi
- 17 • İkinci Pencere
- 18 • Şehir
- 19 • Tahtadan Yaptığım
Adam
- 20 • Asuri Şiiri
- 21 • Yamyam
- 22 • Mâra
- 23 • Nûrusiyah
- 24 • Beddua
- 25 • Kuşa Görünme
- 26 • Kilise
- 27 • Ayna
- 28 • Ayna
- 29 • Halayıklarım
- 30 • Trilobit
- 31 • Güneşin Işığı
- 32 • Harpût
- 33 • Uyanıklık

- 34 • Nedircik Yavruları
- 35 • Camlı Odalardan
- 36 • Adımı Unuttum
- 37 • Kitaplar
- 39 • Sema-ı Mevlânâ
- 40 • Fransa İçin Şiir
- 41 • Galt's'ray
- 42 • Biber
- 43 • Adımlar
- 44 • Sandukalar
- 45 • Gözler Kimi Gördüler
- 46 • Romantik Gençliğim
- 47 • Nirvana
- 48 • Sidharta
- 49 • Hırsız
- 50 • Mansûr
- 51 • Cep
- 52 • İnsanlar
- 53 • Şefkat
- 54 • Çingenelerim
- 55 • Nigâr-ı Çîn
- 56 • Şamandıra Baba
- 57 • Misafir
- 58 • Kâinat
- 59 • Kedi
- 60 • Kunâlâ
- 61 • İçimden
- 62 • Korkuyorum
- 63 • Ömer Çocuk
- 63 • Mariyya
- 65 • Mariyya

EK I: He ve Lâmelif'ten
Om Mani Padme Hum'a
Alınmanmış Şiirler

- 69 • Arif Dino'ya Kaside
- 70 • Bedri Rahmi
- 71 • Tevrat Şiiri
- 72 • Çemenlerde
- 73 • Voleur
- 74 • Trilobite
- 75 • Djuneid
- 76 • Lâmelif
- 77 • Radyo

EK II: Çelebi'nin Sağlığında
Kitaplarına Girmemiş Şiirleri

- 81 • Sen
- 82 • Memleketim
- 83 • İstanbul'umun Dili
- 84 • Kunâla
- 86 • Pencerele ve Kapılar
- 87 • Dağlar Delisi
- 88 • Anlar
- 88 • Rüyalar
- 88 • Müşterek Hal Tercemesi
- 89 • Rüyalar

EK III: Çelebi'nin İlk Şiirleri ve
Gazelleri

İlk Şiirleri

- 93 • Şermi
- 93 • Hayret
- 94 • Neşemiz
- 94 • Kuytu Bağ

Gazelleri

- 95 • 1
- 95 • 2
- 95 • 3

EK IV: Son Vezir Asâf'ın Şiir
Diinyasında Nedircik Yavruları:
Bir İpuçlandırma Çalışması
(Seyhan Erözçelik)

- 99 • Sunu
- 100 • Çelebi'nin Şiir Kitapları
Hakkında Not
- 103 • He (1942)
- 119 • Lâmelif (1945)
- 121 • Om Mani Padme Hum
(1953)
- 123 • Çelebi'nin Sağlığında
Kitaplarına Girmemiş
Şiirleri
- 125 • Notlar

OM MAN'İ PADME HUM*

* Bu baskıda, şiirlerin sıralanması ve yazımında *Om Mani Padme Hum*'un 1953'te Yeditepe Yayınları'nca yapılan ilk basımı temel alınmış, *He ve Lâmelif*teki farklı yazımlar sayfa altlarında gösterilmiştir. Kitabın hazırlık aşamasında, Emin Nedret İşli'den, *Yeditepe* dergisinin ve Yeditepe Yayınları'nın sahibi Hüsamettin Bozok'un arşivinden üzerinde Çelebi'nin elyazısıyla *Om Mani Padme Hum* için yapılmış düzelti ve değişiklikler bulunan birer *He ve Lâmelif* nüshasının çıktığını öğrendik. Böylece, Çelebi'den kaynaklanan farklı yazım ve sıralamaları denetleme şansı bulduk. Yardımları için Emin Nedret İşli'ye ve söz konusu nüshaların sahibi Ömer Koç'a teşekkür ederiz. (Yay. N.)
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://maney.org>

CÜNEYD

« ليس فى جبتى سوى الله »

جنيد

bakanlar bana
gövdemi görürler

ben başka yerdeyim

gömenler beni
gövdemi gömerler

ben başka yerdeyim

aç cübbeni cüneyd

ne görüyorsun

görünmiyeni

cüneyd nerede
cüneyd ne oldu

sana bana olan
ona da oldu

kendi cübbesi altında
cüneyd yok oldu

HE

vurma kazmayı
ferhâaad

he'nin iki gözü iki çeşme
âaahhh

dağın içinde ne var ki
güm güm öter
ya senin içinde ne var
ferhâd

ejderha bakışlı he'nin
iki gözü iki çeşme
ve ayaklar altında yamyassı

kasrında şirin de böyle ağlıyor
ferhâaad

MAĞARA

içimdeki mağarada
kurumuş ölümler yatar
zehirle gülen zümrüt
ve yakut yatak içinde
bir zaman
beni uğrulamıya gelen
haramîler

içimdeki mağarada
bir yığın kitap var
bakınca yakından
tasvirlerin gözleri oynar
ve konuşur
hepsinin yüzleri benim yüzüm gibi
ve gözleri benim gözüm gibi

İBRÂHÎM

ibrâhîm

içimdeki putları devir
elindeki baltayla
kırılan putların yerine
yenilerini koyan kim

güneş buzdan evimi yıktı
koca buzlar düştü
putların boyunları kırıldı
ibrâhîm
güneşi evime sokan kim

asma bahçelerinde dolaşan güzelleri
buhtunnasır put yaptı
ben ki zamansız bahçeleri kucakladım
güzeller bende kaldı
ibrâhîm
gönlümü put sanıp da kıran kim

KAHKAHA

billûr sarayında çengi dilârâ
bahçede bin kaplumbağa
ve inci ile donanmış fil

gidince açıldı kapılar
ne iç oğlanları var
ne cariyeler

kimse

yalnız bir kakhaha
bütün odalarda

her boş odaya girişimde
bir kakhaha
ve çıkışında
bir kakhaha

He'de: billûr: billur; bahçede: bağçede. Ayrıca, "ne iç oğlanları var" ile "ne cariyeler" dizeleri arasında bir satır ara bulunuyor; son dört dize ise iki dize halinde ve aşağıdaki gibi yerleştirilmiş:

her boş odaya girişimde bir kakhaha
ve çıkışında bir kakhaha

MISRI KADÎM

acaba ot gibi yerden mi bittim
 acaba denizlerde mi şaşırdım
 ve zamanı nasıl unutmaktayım

zaman unutulunca mısırî kadîm yaşanabiliyor
 kendimi unutunca seni yaşıyorum
 yaşamak
 bu ânı yaşamaktır

ammon râ' hotep
 veya tafnit
 kim olduğunu bilmek istemiyorum
 yalnız etrafında nefes almalıyım

dut bu a'ru ünnek pahper
 kama pet kama tâ
 mısırî metinlerinde okuduğum cümleler
 seninle okuduklarımsa büsbütün başka şeylerdi

seninle bir bahçedeyiz geliyor bana
 orada hem var hem yok gibiyim
 daha doğrusu bütün bir bahçe oluyorum
 insanlığımdan çıkarak
 kama pet
 kama tâ

KADINCIĞIM

oyluk kemiğimi çıkartıp
 kendime bir kadıncık yaptım
 ve bir şamar vurup
 rafa oturttum

ben evden çıkınca
 kadıncığım yemeklerimi pişirdi
 söküklerimi dikti
 ve akşam olunca
 korkusundan
 çıkıp rafa oturdu

geceleri kadıncığımın dizine korum başımı
 ve üç kıl koparınca
 uyurum

DOĞDUĞUM EVİN PENCERESİ

bir çam vardı önünde
 doğduğum odanın
 çöpten yapraklarında
 güneşi
 rüzgârla sallayıp
 kafesten
 içeri dolduran bir çam

sedirinde iskambilden kuleler yıkılmış odada
 loş ve sessiz ikindilerin acısıydı
 sızan

gözlerim daldı
 kafesten
 duvara
 ve duvardan
 kafese
 seyretmiye
 güneşi

yüz bir güneşti
 kafesin her deliğinden
 giren
 susmuş bir çocukla şaka eden
 yüz ikinci güneşi

İKİNCİ PENCERE

yeşil yapraklar
yeşil havuz
yeşil yaprakların düştüğü havuz
koyu yeşil

ve rüyamda
fıskiye'nin üstünde
fırıl fırıl dönen insan

kırılmış merdivenlerde
malta taşlarının altındaki tesbih böcekleri
ve yerin altından
çıkan
solucanlar

büyük bademin altında
sohbet ederler
giderler
gelirler
aralığın görünmeyen yerinde

ve ben
limonluğun içindeki
kırmızı toz dolu sandığı düşünüyorum
pencerede

ŞEHİR

allahtan pencere açmışlar içi sıkılan evlere
pencereler olmasaydı

nasıl gezerlerdi

karanlıklarda

ayağa kalkmış büyük böcekler

nasıl tırmanırlardı

merdivenlerden

tahta evler eski kutulardır

apartmanlar yaldızlı nişan şeker kutularıdır

içinde siyah ve sarı başlı böcekler oturur

başka küçük bir kutudan

uzaktaki başka böceklerin

cızırtılı seslerini duymıya meraklıdırlar

sevgilim bir böcektir

taştan duvarlar içinde

karafatmalarla yaşar

beş senedir getirdiğim şekerleri yiyip

elimi ısırmıştır

karafatmalar onu benden ayırdılar

o şimdi bana küsülüdür

kutu duvarları içinde

TAHTADAN YAPTIĞIM ADAM

tahtadan yaptığım adam
 ne yemek yiyor
 ne konuşmak biliyor
 kas katı gözlerle
 görünmez yerlere bakıyor

tahtadan yaptığım adam
 hatırlıyor ki
 bir zaman
 nefes alan
 ince ince yaprakları vardı
 toprağı iştiha ile yiyen
 liftten
 ince ince ağızları vardı

tahtadan yaptığım adam
 ağaçtan uzaklaştı
 ve insana yaklaştı
 yazık ki
 ne insan oldu
 ne ağaç

ASURİ ŞİİRİ

gövdesinden kopmamış kelle
yukarı bakıyor
ağaçta düşüncesi var gibi

gövdesinden kopmuş kelle
hiçbir yere bakmıyor
hiçbir düşüncesi yok gibi

ağacın gövdesi var
kellenin gövdesi yok
sallanıyor yemiş gibi
sarılmış ağaca
saçlarından

kesilmiş insan başı da oluyor
kesilmiş manda başı olduğu gibi

ağaçta düşüncesi olan
o yemişi ağaç vermedi
sen taktın sonradan

kelle avcısı
kellenin pastırma eti
yemiş değil yiyemezsin
kellenin pıhtı kanı
şarap değil içemezsin
ıstırap kesilmemiş kellede olur
kesilmişinde değil
öç alamazsın

YAMYAM

zaman zamanına dönsün
 hasta çocukları yiyen
 kromanyon adamı
 kovuklardaki yılanları ye
 taşların altındaki böcekleri ye
 yalnız
 sakın beni yemekten
 mağaranın hasta çocuğu zehirlidir

zaman bu zamandır
 ihtiyarları ağaçlara çıkaran
 silken
 düşüren
 ve yiyen ostralya adamı
 kokmuş leşleri ye
 aşına kafaların bitlerini ye
 yalnız
 sakın beni yemekten
 acıların ihtiyar adamı zehirlidir

zaman zamana uymuyor
 doğurduğunu yiyen
 yamyam kadını
 çocuğun aşkımdı
 pişirmeden yemişe benziyorsun

MÂRA

bilmemek bilmekten iyidir
düşünmeden yaşayalım
mâra
günü ve saatleri ne yapacaksın
senelerin bile ehemmiyeti yoktur

seni ne tanıdığım günleri hatırlarım
ne seneleri
yalnız seni hatırlarım
ki benim gibi bir insansın

tanımamak tanımaktan iyidir
seni bir kere tanıdıktan sonra
yaşamak acısını da tanıdım
bu acıyı beraber tadalım
mâra

başım omzunda iken sayıkladığıma bakma
beni istediğin yere götür
ikimiz de ne uykudayız
ne uyanık

NÛRUSİYÂH

bir vardım
 bir yoktum
 ben doğdum
 selimi sâlisin köşkünde

sebepsiz hüznün hocamdı
 loş odalar mektebinde
 harem ağaları lalaydı
 kara sevdâma
 uyudum
 büyüdüm
 ve nûrusiyâha ağladım

nûrusiyâha ağladığım zaman
 annem sûzudilâra idi
 ve babam bir tambur
 annem sustu
 babam küstü
 ama ben niçin hâlâ nûrusiyâha ağlarım
 nûrusiyâaah
 nûrusiyâaahhh

BEDDUA

kendi göklerimden indim
 kendi duvarlarıma
 konduğum duvarlar yıkılsın
 bahtiyâaar

havuzlarımda birkaç damla su içip
 ağaçlarımdan çiçekli dallarına uçtum
 konduğum dallar kurusun
 bahtiyâaar

seni bahçelerimde uyuttum
 seni duvarlarımda sakladım
 havuzlarıma güneşler vurduğu zaman
 gözlerini açıp bana gülerdin
 bahtiyâaar

yazık sana verdiğim emeklere

KUŞA GÖRÜNME

her sabah nafakamı getirir bir kuş
nereye kaçayım
o kuşun elinden

kuyulara saklansam
kuyulara girer
tavan aralarına kaçsam
tavan aralarını bilir
tabutlukta yatsam
gelir beni bulur sabahları

gel kız
tabutluğa gir benimle
memelerin kan içinde
bacakların yaralı
nafakamı beraber yiyelim
ve paçavraların ısıtmıyor diye bana sokul

gel kız
tabutun içinde yat benimle
yalnız kuşa görünme sabahları

KİLİSE

evlôimêni i vasilîya tu patrôs
 bütün resimler bizi gözetliyor
 tahtalardan

kanı şerâp
 eti ekmek
 îsus
 ve müselles içindeki başsız göz

kîrye elêison
 güneş açıldı
 buhur yandıktan sonra

meryem anaya mum yakıyorum
 başsız gözden korkarak

ayios o teos
ayios ishiros
ayios atânatos
eleison imâs

*He'*de: şerâp: şerâb; yandıktan: yandıkdan; teos: *theos*; atânatos: *athânatos*. Ayrıca, *He'*de Yunanca dizelerin ilk ikisinin (3. ve 8. dizeler) üstlerinde Yunan harfleriyle asılları yer alıyor; son dört dize (sol sütunda Yunan harfleriyle sağ sütunda bu başlıkta da gördüğünüz yazımla) iki sütun halinde dizilmiş. (Çelebi, düzeltili *He* nüshasında Yunanca dizeleri atmış.)

AYNA

bana aynada bir sûret göründü
 benden başkası
 bilmem memleket-i çinden midir
 ya mâçinden mi

sordum kimsin diye
 bir kahkaha atıp
 ben çîn padişahının kızı
 çoktandır âşıkınım
 dedi

dedim çık
 o aynadan
 hayalimi çalan
 hayalim olmazsa olmasın
 yalnız
 var olduğuna inanmak için
 ellerim sana dokunsun

bana çîn padişahının kızı
 gelemem
 dedi

ancak bir gün
 hayalin gibi seni de
 bu aynanın içine alıp
 kaybolacağım

AYNA

aynadan bakan benim
 küçük gotamacık
 duvarlardan karşına çıkan
 aynalardan hayalini çalan
 mahabbet olup vücudunu saran
 küçük câriyen
 nigâr-ı çîn

nigâr-ı çîn
 bin bir aynada oynar
 ayna ayna içindedir
 nigâr-ı çîn
 nigâr-ı çînin içinde
 ve zaman
 zamanın dışında

uzat ellerini küçük gotamacık
 hayal hayal içinde
 dünya bir hayal dolabıdır
 aynalardan geçer
 küçük gotamacık
 çok sürmeden hayallerimiz
 aynaların arkasından geçer

aynaya bakan benim
 hayal annemin oğlu
 bodhisat gotama

dünyada en güzel şey
 seni buldum
 artık hiçbir şey istemem
 küçük câriyem nigâr-ı çîn
 uzat ellerini
 aynaların dışına çıkalm

HALAYIKLARIM

iki tası birbirine vurup
 acayip âleminden çıkardım
 ağzı var
 dili yok
 halayıklarımı

zebercetten sarayımdaki halayıklarım
 saz benizli
 badem gözlüdürler
 saçları salkım salkım
 omuzlarındadır
 ve yaptıkları işi sessiz yaparlar

zebercetten sarayımda hamam yaptırdım
 tepe camları zümrütten
 ve akîki yemânîden
 ve kurnası var
 necef taşından

TRİLOBİT

dünyalar ve yıldızlar
en küçük şey
acıkan dilimi uzatıp
hepsini birer birer yaladım
ve yuttum

biraz serinlemiş gibiyim

50.000.000 sene evvel
ılık bir denizde bir trilobitken
duydum melâli
zaman nedir unutarak
açıp ağzımı
bütün denizleri içtim
ve kendim kaybolup
deniz oldum
sonsuz deniz oldum

GÜNEŞİN IŞIĞI

her şey güneşi seviyor
hattâ denizler bile
denizlerde nefes alan sen bile
ve biz
güneşi değil ışığını seven insanlarız

güneş içime vuruyor

güneşin ışığı var
güneş yok
güneşin ışığını kim anlatabilecek

pazar pazar gezmek
dağ dağ dolaşmak
ve ormanlarda kalmak

güneşin ışığını anlatacak olanı arıyorum

güneş içime vuruyor

HARPÛT

harpût

kulaklarını sarkıt

eski korkutlar çıkıyor

karanlıklardan

bacadan düşen

harpût

görmek istemiyorum

gözümünden ye beni

duymak istemiyorum

kulağımdan ye beni

düşünmek istemiyorum

kafamdan beni yût

harpût

UYANIKLIK

uykum geliyor
uykum geliyor
uzaklaşıyorum
yaklaşıyorum
kendimden
kendime

sevdiğim havaları rahat dinliyorum
şekil keskinlikleri körleşiyor
ağırlıklar kalkıyor
çıkıyorum
bu âlemlerden
uykum geliyor
uykum geliyor

uyanık yollar yürüyorum
uykuda yollar yürüyorum
uykuda insanlar görüyorum
niçin gördüğümü bilemiyorum

uykum geliyor
uykum geliyor

NEDİRCİK YAVRULARI

kilimimde namaz kılmıya gelen ayaklar
ve en çok küçük parmakları
beni görmeden üstüme basarlar

şaşarım beni işleyene

kiliminin nakışları
nedircik yavrularına benzer
ki çocukluğumdan beri çok uğraşırım
nedircik yavrularıyla

CAMLI ODALARDAN

üsküdar
üsküpüler dokusa gerek
kumrular

camları parıldıyor
üsküdar evlerinin
akşamüstleri
camlı odalarda
ne olsa gerek

istanbula bakıp da
beni görmiyen çocuklar
camlı odalardan

ADIMI UNUTTUM

adımı unuttum
adı olmıyan yerlerde
ne in
ne cin
ne benî âdem

zamanlar içinde
kuşlar uçuyor
kervanlar göçüyor
bir iğne deliğinden

çarşılar kuruluyor
saraylar oyuncak
insanları karınca şehirler
zamanları gördün mü
bir iğne deliğinden

adımı unuttum
adı olmıyan yerlerde
geçip gidenlere bakarak

KİTAPLAR

kargacık

burgacık

yazılar

yazılar dolu kitaplar

kitaplar dolu yazılar

tüylü tüysüz kargalar

yazılar

yazılar dolu mürekkep

mürekkepten şekiller

F H

ç l

Δ Ω

yarısı kopmuş sicim

yarısı kopmuş kitap

ciltli kitap

ciltlessiz kitap

sahifelerdeki yazılar beynimde

beynimdeki yazılar havada

ve harfler muallâkta

yazıların dili yok

benim dilimle söylüyor yazılar

yazıların dili yok

gotik yazılarda ıhlamur
çincelerde çam
hiyeroğlifte baykuş

ayak

ve ince adam

mehtapta sarhoş ahûlar
ve yandan bakan göz

ta'lik yazılarda

ve sahifeler bomboş

سماع مولانا

SEMA-I MEVLÂNÂ

tennure giymiş ağaçlar
aşk niyâz eder
mevlânâ

içimdeki nigâr
başka bir nigârdır
içimdeki sema'a
nece yıldızlar akar
ben dönerim
gökler döner
benzimde güller açar

güneşli bahçelerde ağaçlar
خلق السموات و الارض

halaka-ssemâvâti-vel'ard'h
yılanlar ney havalarını dinler
tennure giymiş ağaçlarda

çemen çocukları mahmur
câaan
seni çağırıyorlar

yolunu kaybeden güneşlere
bakıp gülümserim
ben uçarım
gökler uçar

FRANSA İÇİN ŞİİR

1940

çocukluk arkadaşım *petit-poucet*
yamyam devin kilerindedir
küçük kızkardeşi ormanda ağlıyor
tın tın eder kabâcık
beni bırakıp giden babâcık

ormanlardan
güneşli tarlalara koşan çizmeli kedi
ne olur
kurtar benim *marquis de carabasse'*ımı

yanan paris'in çocuklarını
öperek ağlamak istiyorum
belki masallarım ile uyurlar

GALT'S'RAY

içim açılıyor
pilâv kokan koridorlarda
*grand-cour'*a çıkınca
içim kapanıyor

ebedî vakansta
çocuk olamıyacaksın artık
allâsmarladık
neuf-cent-dix-neuf
919

BİBER

sümüklü böcek yuvasına kaç
akşam üstüdür
şimdi kocakarı maşayla kovalar seni
kıvılcımlar sıçrar
ve ateşin üstündeki boru devrilir

sümüklü böcek yuvasına kaç
tuzluğun bir gözünde biber kokusu var
hafız hanımın sesi bu kokuya benzer
beni kurtar hafız hanım
kıvılcımlar sıçradığı zaman
kocakarı insanı kovalar
akşamları

ADIMLAR

bir adım attığım yerde
ne vardı ki
gitmemle kayboldu

her adımında
sonsuz ben'ler koyuyorum
boşluğa
ve yine ben dolmuyorum

geçip gittiğim yerlerden
iç içe
öne
ve arkaya bakan
bir sürü
ben
ler
koymuşumdur
eskileri çocuk
şimdikiler ihtiyar

SANDUKALAR

sandukalarda can yatıyor
canlar içinde bir can var
canlar içindeki
câaan

sandukalarda yazılar var
kendi kendini okuyor
kendi kendini okuyan
yazılar

sandukalar öd ağacından
misk ile amber kokuyor
cânımda tüten bir koku var
câaan

GÖZLER KİMİ GÖRDÜLER

odalarda oturdum
 odaları kapladım
sokaklara çıktım
 sokakları doldurdum
görünen her şey ben oldum
ve her şey beni gören göz oldu
ve ben görünmez oldum

gözler kimi gördüler

ROMANTİK GENÇLİĞİM

ejderhalar çıkarıyorum
duvar kovuklarından
alevler çıkarıyorum
yağmur karaltılarında
hazîn
yürüyorum

uzattım ellerimi
çok uzaklara gitmiş
yıldızları düşürmüş gelirken
yıldızsız kalınca gece
uyunur
tavanı yok siyah gök

sırtüstü yere yattım
tavansız göğe düşüyorum

NİRVANA

karanlığa geçelim

karanlığı geçelim

ne uyku

ne ölüm

hem uyku

hem ölüm

düş içime uyu

ve sonsuz büyü

unut renkleri

ve şekilleri

hepi

ve hiçi

beni

ve seni

ve geceyi yuttu

nirvana

SİDHARTA

niyagrôdhâ

koskoca bir ağaç görüyorum

ufacık bir tohumda

o ne ağaç ne tohum

om mani padme hum (3 kere)

sidharta buddha

ben bir meyvayım

ağacım âlem

ne ağaç

ne meyva

ben bir denizde eriyorum

om mani padme hum (3 kere)

HIRSIZ

pencereden girdi mehtap
bu evde hırsız var
mehtapta
pencerede oturmuş
beni görüyorum

kapıyı çalsam
içerden ben çıkacağım
içerden çıkacak beni
ne kadar görmek istiyorum

penceredeki beni uyandırmalıyım
içerde hırsız var
içerdeki hırsızın
ben olacağımdan korkuyorum

MANSÛR

renkler güneşten çıktılar
 renkler güneşe girdiler
 renkler güneşsiz öldüler
 ne renk gerek bana
 ne renksizlik

güneşler bir yerden çıktılar
 güneşler bir yere girdiler
 güneşler onsuz öldüler
 ne aydınlık gerek bana
 ne karanlık

şekiller bir yerden geldiler
 şekiller bir yere gittiler
 şekiller görünmez oldular

büyük köse vur
 bütün sesler bir seste boğuldu
 mansûr

mansûuur

CEP

seni rüyalarımda buldum
 ve çok beğendiğim için
 oradan çıkmak istemedim
 şimdi derinlikte
 ve genişlikteyiz
 ve bizzat
 rüya
 ben'im

kendi kendimi görüyorum
 ve kendi içimde seyretmekteyim
 bir cebim var ki
 karanlıktır
 oradan oyuncak güneşler
 bahçeler
 ve denizler çıkar
 ve bıkınca onları başka bir cebime atarım

en güzel oynucağım sen
 bahçelerimin beni eğlendirmedeği zamanlarda
 gel
 ve beni avut

İNSANLAR

yer yüzünde olmuşlar

kafaları kafama benziyor
eleri ayakları var
benim de var

su istiyorum
su veriyorlar
meramımı anlıyorlar
ağzımın kımıldanışından
dokununca gövdelerine
kaçmıyorlar

soruyorum kim olduklarını
insanız
diyorlar

ŞEFKAT

başkasının çocuğu da olsan
sen bir insan yavrususun

bir insan yavrusu sevmek istiyorum
ağız
burnu
kulağı
ve sıcak kanı olan
ve uyuyabilen
bir insan yavrusunu

uyu
çocuk
uyu
dizimde

ÇİNGENELERİM

deniz kenarına inen çingenelerim
 sulara içmeden bakarlar
 o sular tuzludur
 balıklar içer

yeşil otların içine gömülen çingenelerim
 otları yemezler
 o otlar tatsızdır
 katırlar yer

çiçekli şalvar seven çingenelerim
 çiçeği sevmeyenler
 kalem parmaklı çingenelerim
 kalem tutmazlar
 falıma bakarlar da
 yüzüme bakmazlar
 elime bakarlar da
 ayağıma bakmazlar
 paramı isterler de
 beni istemezler

yüzlerini güneşle yıkayan çingene kızlarım
 kibarımla diye bana gönül vermezler

NİGÂR-I-ÇÎN

çîn-ü-maçîndeki nigâr
gezer bendeki diyârda
güler bende
nigâr

içim boştur
ve ayna kaplı
o aynalarda bin gamzesi var
kimisi sefine
kimisi deryâ
deryâ-yı-nâz
kimisi bulut
kimisi bağ

o diyar ki onda acayıpler olur
ve ordaki nigârı
kimse bilmez

*Lâmelîf*te: acayıpler: acâibler. Ayrıca: "güler bende" ve "deryâ-yı-nâz" dizelerinden sonra birer satır ara var; son üç dize de şöyle dizilip yerleştirilmiş:

o diyarki onda acâibler olur
ve ordaki nigârı kimse bilmez

ŞAMANDIRA BABA

yaramaz kız bahçeye gelecek
benimle oynamıya

şamandıra babacığım
ona bütün oyuncaklarımı versem
ve bütün nedirciklerimi

kertenkeleler kaçacak
ve biz güneşten saklanacağız
çok yaprakların altına

şamandıra babacığım
çok uslu oturacağım
yaramaz kız gelecek diye

MİSAFİR

sana bakarak
bütün yüzleri unutmak
kendimden
ve arap saçı olmuş
bir sürü
hikâyelerden bıkarak

sana misafir geliyorum
denizlerin sesi içinde
ve gündüz güneşlerinde
şaşırmış

sana misafir geliyorum
biraz daha uykuya yakın
biraz daha dalgın
biraz daha başka şeylerden uzak

KÂİNAT

mikrop üstünde mikrop
küçüle küçüle
dağ üstünde dağ
büyüye büyüye

büyüyüp küçülmiyen bende
sonsuz karıncalar doludur

KEDİ

tavan arasına kaçan çocuk
erik ağacından görünen göğü düşünür
akşamın acısı içine çökünce
uyur

benim küçük bir kedim vardı
ahmak bir ayak ezdi
benim en güzel çocukluğumu
ahmak bir ayak ezdi

ağaçların arasında unutulmuş çocuk
yapraklarda güneşi görür
ve hareli denizlerde gezdiği günü düşünür

küçük kedim bana sürün
kediler ağlamaz
çöp tenekelerinde ölür
sıska kediler
damlardan çok mezbelelerde görünür

küçük kedim
moloğlu sokakların ağır uykusundan gerin
bilirim ki sen
bu çöplükten değilsin
benim gibi garipsin
ikimizin de unuttuğumuz
kuşları bol
ağaçları bol bahçelerdensin
koca duvarlı sokaklarda sıkılmışsın
ve canından bıkmışsın

KUNÂLA

vakit geldi kunâla
 dünyayı görelî çok oldu
 tam kırk yılda seni buldum kunâla
 bu can tenden geçmeden
 bu dünyadan göçmeden
 bir kerecik sevmek çok değil

simsiyah saçların var kunâla
 kemiklerine yapışık etlerin var
 bir gün dökülecek
 kunâla kuşu gibi gözlerin var
 bir gün sönecek
 kunâla
 bu etlerin arkasında güzelliklerin var
 benden başka kimse bilmiyecek

bu can içimde kuştur kunâla
 seni görünce titrer
 bu can gözümde mahabbettir kunâla
 seni görünce yanar
 bu can burnumda soluk olur kunâla
 uçar gider

bu can benden geçmeden
 bu dünyadan göçmeden
 bir tek seni sevmek çok değil

İÇİMDEN

dünyalar kuruldu
dünyalarda şehirler kuruldu
ve birden
kendimi bir şehirde buldum
yaşayan ve ölen insanlardan
kendimi bir şehirde buldum

karanlık yollarda yürüdüm
yarı aydınlık yerlerde oturdum
adımı çağıran dost yüzler buldum
dost
doooost
diye haykırmak istedim
içimden sevindim

düşünmedim
ne başını
ne sonunu
düşünmedim
ne kendimi
ne de senin kim olduğunu
yalnız
senin için çok güzel rüyalar gördüm
uyandım
karşımda seni buldum
dosttan daha dost
güzelden daha başka
içimden sevindim

KORKUYORUM

etli dudakların var
yiyecek beni
korkuyorum
pitekantropum
dişim
hayvanım
birbirine yakın gözlerinden
uzun
ve yuvarlak
sıcak
karnından

gözlerin orman akşamlarından kalmadır
anlaşılmaz sözlerin var
gündüzleri bam başka
geceleri büyücüsün
korkuyorum
mâra'm
şeytanım
sivri dişlerinden
uzun ayaklarından
ve simsiyah saçlarından

iyilikler dolu yüreğin var
rahmetler taşıran
seven
ve okşayan
korkuyorum
bodhisattva'm
bilinmez dünyandan
ve uyutan
kucağından

ÖMER ÇOCUK

ay dede
ay dede

ömer çocuk nerede
ne derede
ne tepede
uzak bir in içinde

ömer çocuk ne içer
süt içer
fo içer
kame ister
oto yapar

ömer çocuk odamda yok
bu damda yok
kucağımda
koynumda yok
bu içimin içinde var

MARİYYA

Lizbonlu Maria Barbas'a.

lizboa

boa

simsiyah saçlı kadın

mariyya

bir masal söyle bana

kan nasıl çıkmadı taştan

o ölen kimdi

mariyya

öleni bilmem

buna şarkı derler

lizboa

ben bir şarkıyım

atlas denizlerinden geldim

önümde dalgalar vardı

arkamda dalgalar

dalgalar bitince

ben de biterim

MARIYYA

“Preguntias que significa
Saudade; voute dizer
Saudade e tudo o que fica
Depois de tudo morrer”

Maria Barbas

çin kadar uzaklardan
can kadar yakından
sen bir masal kızısın
dün

çinden gelmiştin
bugün
lizboa’dan

yüzünde tarçın kokusu
gözünde cîn
bir gün buradan gidersin
mariyya

can kadar yakın
çin kadar uzak
lizboa boyalı haritalarda kapanır

bir gün buradan gidersin
mariyya

aynalarda seni ararım
bu şehirde seni ararım

bu dünyada seni ararım
mariyyaaa

EK I

*He ve Lâmelif'ten
Om Mani Padme Hum'a
Alınmamış Şiirler*

ARİF DİNO'YA KASİDE

tarçın ve çivit renklerine
 hayretle bakarken
 önünde
 aselbendle kakule kokan
 dükkânların
 eli habersiz bir yerli gülü resmeden
 ve cebinde kımıldanan
 küçücük *rimbaud* satirini
 deliğinden düşmesin diye yoklayan
 bir dev

dünyada bir az bir şey söyleyen eflâtun
 ki bu bir renk değil
 açık gözleri taş dolmuş
 bir yunan heykelidir
 ki derisinde gizlenir
 başının

alnında gözleri yokdur
 fakat görür içini
 orda unuttuğu gözlüklerle
 boş ve dolu kafaların
 ve her şeyi başile görüp
 gözüyle düşünmek için
 kandırır bizi

gülmeyin
gülün
dudakları
soldu

BEDRÎ RAHMÎ

uyuyunca karnı anahtarla açılan
birisinin

içinden gidilir
bir diyâr tanıyorum

orada yem yemez
su içmez atlar
ufukdan ufka uçar
ve bâdem gözleriyle candan konuşur
ne taşıdığı bilinmez kalyonlar
lumbuzlarından ışık taşırır

oraya ayak ucunda gümüş şamdan
baş ucunda altın şamdan
başının üstünde turna sürüleri uçan
ve güpe gündüz uyuyan
birisinin içinden gidilir

parmakları söz söylemesini bilen adam
o kilidi açdı
ve benimle beraber nigârı-çîni aradı

bulutlar götürdü kalyonları
güpe gündüz uyuyan adam
gözlerini açıp
aynasında
gördü
deryaları

TEVRAT ŞİİRİ

süleyman bağlarına gidelim
 anda bir salkım üzüm yiyelim
 def ve santûr ile şarkı okuyalım

rabbe

adonay elehenu adonay ehad

adını taşıdığım
 mızıkacı başısıdır melik süleymânın
 ben şarkı söylediğimce o mezmûr yapar

yeruşalim kızları azgun olurlar
 uslu kişiler katinde
 ne mübarekdir ol kimse
 ki anlarla oturmaya

adını taşıdığım
 yeruşalim kızlarının günâhi bendedir

ÇEMENLERDE

şerâbî ferâcem yerde
çemenlerde

şerâb ve piyâle
söyle o şarkıyı söyle
bana sorma

heyyy
dökk
dök

ağzıma veya ağzına
ufukdaki kızıl yakut
dudaklarını ver ağlayayım

sâkî
çekik bâdem gözlü
ve saz benizli

sâkî

heyyy
dökk
dök

göz yaşlarını göz yaşlarımla
ve kanımı şerabla

şerâbî ferâcem yerde
çemenlerde

VOLEUR

clair-de-lune
 pénètre
 par les fenêtres
il y'a un voleur dans cette maison
au clair de la lune
assis à la fenêtre
je me vois
 moi-même

si je sonne à la porte
c'est moi qui sortirai ouvrir
comme je désirerai me voir
 sortir
il faut que je réveille
le moi qui est à la fenêtre
j'ai peur
 que le voleur
 ne soit
 moi

TRILOBITE

les mondes
 les étoiles
la moindre des choses
ayant allongé ma langue avide
je les ai tous un à un englouti
je me crois un peu raffraichie

il y'a 50.000.000 d'années
trilobite
dans une mer tiède
j'ai connu la mélancolie
en oubliant ce qui est la durée
la gueule ouverte
j'ai bu toutes les mers
et moi-même disparaissant
je devins mers
 mers infinies

DJUNEÏD

ceux qui me regardent
voient mon corps
je suis ailleurs

ceux qui m'enterrent
enterrent mon corps
je suis ailleurs

ouvre ton manteau djuneïd
que vois-tu

l'invisible

où est djuneïd
qu'est-il devenu djuneïd
ce qui arriva à toi
et à moi
lui est advenu

djuneïd a disparu
dedans son manteau

İŞBU ŞİİR MUKADDİME KABİLİNDENDİR:

LÂMELİF

*o başına musallat olmasa idi BUDA olurdun
başına musallat oldu budala oldun
"kelâm-ı kibar"*

başı sana benzeyen lâmelifin
havada kolları
el'amââân
çekdi çıkardı çengeli
sağ kolunun
ve takıldı kaldı köklere
kalb yok göğsümün içinde
kök var
ne kökü
meyan kökü

lâmelifin kolları
senin kolların
lâmelifin göbeği
senin göbeğin

lâmelifin kolları
dolandı boynuma

Lâmelîf'in başında yer alan bu şiirin hem başlık altında hem de bitiminde aynı resim (kitaptaki bütün resimleri yapan Fahrünnisa Zeid'in bir "lâmelîf" kompozisyonu) yer alıyor. Bu resim, kitabın birinci sayfasında, şiirlerin bazılarında vinyet olarak ve arka kapakta da kullanılmış. Şiirin bitimindeki resmin altında da ta'lik yazıyla rubai vezninde (Mef'ûlü-Mefâilü-Mefâilün-Fa') yazılmış şu rubai bulunuyor: "Rubai // Der bâğ meyân-ı çemenî hâhem hüft / Der zir-i gül ü yâseme-nî hâhem hüft / Dür ez heme endîşe vü efkâr demî / Bîrûn ciidâ ez nâ vü menî, hâhem hüft // Asaf Hâlet Çelebi" Bu rubaide Hayyam ile Mevlânâ'nın düşüncelerinin mecedildiğini belirten Prof. Dr. Mehmet Kanar, rubaiyi şöyle Türkçeleştiriyor: "Uyuyacağım bahçede, çayırılar arasında. / Uyuyacağım gülün, yaseminin altında. / Uzak kalıp bir an her düşünceden, tasadan / Uyuyacağım sıyrılıp ben-biz davasından.

RADYO

*Réceptacles de nègres chants
Pour nègriers qui dansent.*

– Arif Dino

demir pası gökleri deliyor
kargılarla
siyah adamların ekşi kokuları
pitekantropların orman yapraklarına sinen
ruhları
canbaz gibi sallanırken
ve örümcek ağlarında süzülürken
müstemlekelerde
kolonyal şapka giymiş maymunlar
yazılı wiski şişelerini böyle devirir
ve ispanyol kadınları
kastanyetlerinde
karma karışık olmuş don-jose'lerin
dudak hararetlerini ezerken
nerden geliyor iç sıkıntım
çıplak siyah adamlar
kargılarını batırmakta kulağıma
ağaçlarda yaprakların damarlarını görüyorum
yapraklar yeşil
kanım kırmızı
içim siyah
demir siyahı

kargı pası kandan olur
siyah adamlar neden olur

yılanlar belinde
 kaplan gözleri gözünde
 ve sümüklü böcek boynuzları beyinde
 kutudan geliyor ıstırabım
 kutudan geliyor vâveylâ
 30.000.000 sene evvelki dinozorlar
 bugün ölüyor
 sinek vızıltısı seslerle

içime atılmakta
 kesilmiş ve derisi yolunmuş kafalardaki
 kan pıhtılı gözler

içime atılmakta bir kuyudan
 32 yaşında merhum ömer
 ölü atı ile
 belvü bahçelerinde rakı içen sarhoşların
 boyalı kadınları kıskanan bakışları
 uyuşmuş todi nağmeleri
 içime atılmakta
 orada ne bulacakları meçhul
 orada ne bulacaklarından habersiz

yirminci asır diye böbürlen
 alık yarı-münevverler
 sigaralarını yakıyor keyifle
 permanant saçlı pijamalı rüküş hanımlar
 kutudan cızırtı çıkartıyor
 Debussy'nin konserini dinledim
 antisantimantâllll
 bayan ayten alaturka sevmiyor
 ezberlemiş geridir diye

içimin sıkıntısı
 bütün kutuları kırmak istiyor

EK II
Çelebi'nin
Sağlığında Kitaplarına
Girmemiş Şiirleri*

* Bu bölümde yer alan şiirlerin (son dördü dışında) yazımında Mustafa Miyasoğlu'nun (ilk baskısını Semih Güngör adıyla yayımladığı) *Asaf Hâlet Çelebi* kitabının Akçağ Yayınları'na yapılan 1993 baskısı temel alınmıştır. (Yay. N.)

SEN

Zamanlar içinden göçtüm
 Duvarın taşın içinden geçdim
 Dağı taşı bıraktım
 sana geldim

Sevgi dolu çocukluğum
 Sevgi dolu içim dışım
 Babacığım
 Kollarına al beni
 Ben senin çocuğum

Zemherir kışlar geçirdim
 İliklerim üşüdü
 Sıcak adın kucağım
 Huzurların huzuru
 Sevgilerin sevgisi
 Adın
 Benim adım
 Benim huzurum
 "Uşşakı katar eyledi aşk içre Muhammed"
 Davullar çalınır
 Uzakdan
 Uzakdan
 Sabahın sevinci içimde
 Bayramın sevinci içimde
 Katar
 Katarın içinde
 Gözüm açık
 gözüm kapalı
 gözüm kapalı
 Götür beni
 Götür

MEMLEKETİM

Göbeğinden çıkan ağaç
 Osman Gazinin
 Dereler
 çayırılar
 sürüler
 Üstünde yaşadığım toprak
 Muradım, Yıldırımım, Fâtihim
 Yeniçerim
 Evliya Çelebim
 Bursam İstanbulum
 hele İstanbulum
 Tarihim san'atım
 Annem babam
 komşularım
 Zenci Nerkis Kalfa
 Çerkes Nevres dadım
 Cihangirde deniz pırıltısı içindeki evim
 Ben bu diyara zenbille gelmedim
 Ben bu yerlerin çocuğuyum
 Burası benim İstanbulum
 Bu insanlar benim
 Bu insanlar benim
 Bu gökler benim
 Bu tatlı Ömer çocuk benim
 Dedelerim memleketim ve herşeyim
 onun
 Osman Gâzinin gördüğü rüyada
 Ömerle ben varım

(Büyük Doğu, 28 Mayıs 1954)

İSTANBULUMUN DİLİ

annemin dili
 babamın dili
 İstanbulumun dili
 İstanbulumun dili
 İstanbulumun efendisi
 hanımefendisi
 sokaklarımın bekçisi
 yoğurtçusu, balıkçısı
 can dilimi konuşanım
 canım benim

ninnilerimi bu dil söyledi
 masallarımı bu dil
 bu dille duydum türkülerimi
 bu dille okudum şairlerimi
 “zâlim beni söyletme derunumda neler var”

●
 rahat bırak beni eşek arım
 rahat bırak beni bay kıvrıgıç
 bayan ividi
 evim
 sokaklarım bana yasak
 sen benim değilsin
 rüyalarımın harputu
 ecem
 öcüm

bütün önemlerini kıvançlarını koy çuvalına
 başka yaramaz çocukları git korkutmaya
 başka kapıya.

(Büyük Doğu, 25 Haziran 1954)

KUNÂLA

Ateş rüzgârları önünde Kunâla
yedi milyar sene var
koşuyor
kaçıyoruz

Canımın elleri var sana uzanmış
tutuyor
bırakıyorum

Yedi milyar sene
yedi gün

Ilık denizler içinde Kunâla
yedi milyon sene var
dalıyor
çıkıyoruz
dinozor boynum sana sürünüyor
gidiyor
geliyorum

Yedi milyon sene
yedi saat
Orman yeşilliğinde Kunâla
büyücü inliyor
bir ağaç koğuşunda seni sıkıyorum
uyuyor
uyanıyorum

Yedi bin rüya
yedi gök

Ateşler sönmüş Kunâla
denizler soğuk
gözlerinde bir şey var Kunâla
akşamlar içinde sana bakıyorum
gözlerinde bir şey var Kunâla
yedi sene
bunu düşünüyorum

Yedi sene
yedi an

(İstanbul, Aralık 1955)

PENCERELER VE KAPILAR

birer birer açıldı pencerelerim
birini yıldızlar geceler kapladı
birinden kışlar belirdi
birinden renkler dağıldı
pırıl pırıl

sesler geldi bir yerden
bir bahçeye bahar indi
bahar

ve bütün pencerelerim sana açıldı
birer birer aralandı kapılarım
birinden çocuk rüyaları boşandı
birinden dost yüzler
birinden ecel sakisi yürüdü
kadehinden güzelliklerin sırrı
bir damla yakut
dudaklarıma damladı

ve bütün kapılarım sana açıldı
birer birer kapandı pencerelerim
birer birer kapandı kapılarım...

(İstanbul, Mayıs 1956)

DAĞLAR DELİSİ

dağdan dağa sesler geldi
 hangi dağda kurt öldü
 hangi dağı duman aldı
 haramiler
 hangi dağda gizlendi

bir dağda bir çiçek açtı
 bir dağda bir tavşan küstü
 bir dağda bir ferhad öldü
 dağ birini bilmedi
 benim gönlüm dağa düştü
 dağ
 dağ
 dolaştı

benim canım
 hangi dağa gizlendi
 çık dağdan
 cân
 çık dağdan

(Cumhuriyet, 17 Ekim 1958)

ANLAR*

Bir aynada bambaşka cihanlar gördüm
 Geçmiş gelecek bir sürü canlar gördüm
 Bazan da zamanlarla geçen ömrümde
 Bir asra sığarmış gibi anlar gördüm

RÜYALAR*

Her gün görülenler karışık bir rüya
 Rüyalar içinden görünen bir dünya
 Biz her şeyi olmuş gibi seyredemeyiz
 Rüyalar içinden görünürken dünya

MÜŞTEREK HAL TERCÜMESİ*

Ömrünce hayal kurdu hayaller geçti
 Binlerce masallarla misâller geçti
 Çırpındığı uğrunda visâller geçti
 En son tükenip ömrü bu hâller geçti

* Bu son dört şiir ("Anlar", "Rüyalar", "Müşterek Hal Tercümesi" ve "Rüyalar") *Yeditepe* dergisinin 12 Ocak 1959 tarihli 169. sayısında "Asaf Hâlet Çelebi'den Dört Şiir" başlığıyla ve şu notla yayımlanmıştır:

"Kısa bir zaman önce kaybettiğimiz değerli arkadaşımız Asaf Hâlet Çelebi, ölümünden önce yayımlamadığı bazı şiirler ve yazılar bırakmıştır. Bunlardan birkaç tanesini bugün okuyucularımıza sunarken, bize karşı iyi niyetlerini esirgemeyen sayın eşi Nermin Çelebi'ye teşekkürü burada bir borç biliyoruz."

RÜYALAR*

Her gün
 karışık rüyalar görürüm
 sincâbi uykularda
 hayaller belirir
 kaybolur

Aynalar görürüm
 aynalarda rüyalar
 bütün bahçeleri
 kuşlarıyla
 silinir

Yüzler görünür
 yüzlerde gözler
 yanıp söner
 hepsi bana bakar
 bir şeyler konuşur

Uyanıklığımı ayıramıyorum
 uykulardan
 karışık rüyalar içindeyim
 ömrümün uykusunda

Aynalardan beni çağıran kız
 bir daha göründü
 işaret ediyor
 bitir rüyalarını da gel
 diyor

en son gördüğün yüz
 benim olsun
 en son benim uykumda uyu

Rüyaların sonu geliyor galiba
 uyanılmaz uykulara dalmak istiyorum

EK III
Çelebi'nin
İlk Şiirleri ve Gazelleri*

* Bu bölümde yer alan şiirlerin sıralanması ve yazımında Mustafa Miyasoğlu'nun (ilk baskısını Semih Güngör adıyla yayımladığı) *Asaf Hâlet Çelebi* kitabının Akçağ Yayınları'nca yapılan 1993 baskısı temel alınmıştır. (Yay. N.)

İLK ŞİİRLERİ

ŞERMİ

Ey sevgili leylâ! İkimiz dizdize kalsak,
Koylarda karanlık geceler bizbize kalsak!

Hülyalı denizlerde suyun bestesi dinse
Ey sevgili, mehtap ebedî kalbine sinse
Koylarda karanlık geceler bizbize kalsak

12.9.1928

HAYRET

Karanlıklarda medhuşum gözüüm dalgın düşüncem: hîç!
Semalar hîç, bu âlem hîç, bu zulmetgehde cismim hîç
Bütün her şeyi kaybettim, nihayet ben de mahvoldum
Evvelden vâir idim, gûya nedendir şimdi gayboldum,
Bütün zulmet, bütün haşyet, bütün hayretle peyder pey
Bütün rü'yaya benzer bir garip hâlettedir her şey.
Bütün ahcâr ü eşcarım bütün ecrâm ü ekvânım
Lisan-ı hâli birdir, farkı yok emvât ü ahyânın
Hakikatler hayaldir hep, hayaller bir hakikattir
Ukûlun son tecelligâhı, istiğrak ü hayrettir

NEŞEMİZ

Canan dedikleri her gün seherde
 Meclise neşeler katar da gider!
 Uğrağı yaptığı kızılca yerde
 Bir iki piyâle atar da gider!

Biz ki kâm alırız her bahtiyârdan
 Vaslına erdikçe ezelî yârdan
 Âşıklar yolunda olan diyârdan
 İlâhî güneşler batar da gider!

Bir başka nefes var iç âhımızda
 Güzeller güzeli belki o kız da
 Çöllere kurulu dergâhımızda
 Bir gecelik olsun yatar da gider

KUYTU BAĞ

Kuytudur, bu bağa kimseler gelmez,
 Diz boyunca çıkan otlar eksilmez,
 Dem çeken bülbülün sesi kesilmez.
 Bu yerde uyudum, bu yerde uyandım,
 Baharın rüyası büyülü sandım...

Çalılardan vahşi kuşlar kaçardı,
 Umulmadık yerde menbalar vardı
 Yerlerde rengârenk çiçek açardı
 İçtm o menbaların suyunu kandım
 Sebepsiz bir acı duyarak yandım

Gezdikçe merakım günden güne arttı
 Beni meyl-i vahşet bu bağa attı.
 Bana mahvettiğim aşkı arattı
 Beyhûde bu yerde gezdim arandım
 Bir daha dönmeyen günleri andım

GAZELLERİ

1

İçip içip yine mest-i şarâb-ı nâb olalım
 Düşüp de yerlere âlûde-i türâb olalım
 Cihanda olmadı bir lâhza gönlümüz âbâd
 Bu bâğ-ı köhne harâb olmadan harâb olalım
 Beka-yı âlemi bildim efsânedir âhir
 Olursa Cem gibi bir hoş hayâl üi hâb olalım
 Kadeh kadeh içerek âb-ı âteş-efrûzu
 Sonunda içmek için bî-tüvân üi tâb olalım
 Bakıp harâb hâlimize gamze-i harâb ile
 O şûhdan ne olur layık-ı îtâb olalım
 Hicâb mâni-i vasl-ı nigâr imiş Asaf
 Çekip piyâle-i serşârı bi-hicâb olalım

2

Tesiri yok şarâbın dilde olan melâle
 Olsun şikest elinden gönlüm gibi piyâle
 Nisyân ise murâdın fasl-ı şarâb dursun
 Çoktan şuuru kılmış câm-ı lebin izâle
 Hâl-i harâbı şerh et nâyinle ben hâmûşum
 Mestim o rûtbe ey gül yok dilde tâb-ı nâle
 Vechim gibi mükedder fikrim gibi perişân
 Benzer bahâr-ı hüsnün ermektedir zevâle
 Yok bir nedim-i hoş-gû Asaf bizimle hayfâ
 Farz et ki gül açıldı hem geldi devr-i lale

3

Safir-i nâyi ne dem istimaa başladılar
 Huzûr-ı aşka varıp ittibaa başladılar
 Enîn-i çengimi guş eyleyip benât-ı felek
 Nigâh-ı mestim önünde semaa başladılar
 Duyunca fehm-ü-hired vecd-i cinnet-efzamı
 Harabhâne-i dilden vedâa başladılar
 Gören hurûşumuzu bezmimizde lâl oldu
 Gam-ı cihanı koyup irtidâa başladılar
 Şua-ı şems-i cihan-tâb-ı aşktan Asaf
 Garîk-i nûr olarak iltimâa başladılar

EK IV
Son Vezir Asaf'ın Şiir Dünyasında
Nedircik Yavruları,
*Bir İpuçlandırma Çalışması**

(Seyhan Erözçelik)

Sunu

Asaf Hâlet Çelebi, şiir düğümünü dört ırmakla –*ırmak* kelimesini *kaynak*’a tercih ediyorum– örmüş: Uzakdoğu gizemciliği, tasavvuf, kutsal kitaplar ve çocukluğundan miras kalan sisli dünyanın kalıntıları. İlk bakışta bir araya gelmesi tuhaf gözükebilecek bu ırmaklar, bu gerçekten *celebi* insanın yarattığı şiir dünyasında, hiç de iğreti durmadan, handiyse aynı yataktan akacak kertede yakınlaşmışlar. Sufî edebiyatıyla ilgilenen babası Sait Hâlet Beyden küçük yaşlarda Fransızca ve Farsça, Mevlevî şeyhi Remzi Efendi ve Rauf Yekta Beyden yıllarca musiki ve nota dersleri alan Cihangir ve Beylerbeyi çocuğu Çelebi, Galatasaray’ı bitirdikten sonra bir süre Sanayi-i Nefise’ye devam etmiş. Çeşitli işlere girip çıktıktan sonra, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nde memur olarak ölünceye kadar çalışmış. Şiirlerinin ırmaklarını –çocukluk dünyası dışında– bu zengin kütüphaneden çekip çıkarmış olmalı. Ayrıca, Divan şiiri, tasavvuf, Türk musikisi ve Uzakdoğu gizemciliğiyle ilgili çalışmalarını yaparken de bu kütüphanenin olanaklarından yararlanmış olmalı. Zaten Çelebi’nin şiirleriyle çalışmaları arasında da ilginç bir koşutluk var, sanki bir bütünü oluşturuyorlar. Bu *öriicünün*, *toplayıcının* –Asaf’ın sözlük anlamı *toplayıcıdır*– eseri, herhangi bir okuma için mükemmel bir örnektir, tabii bütün *günümüz* şairleri için de. Onun, “Benim Gözümlle Şiir Dâvası” yazısı, hakkında bir kitap hazırlayan Semih Güngör’ün (ya da Mustafa Miyasoğlu) de belirttiği gibi, günümüz şairlerine örnek olabilecek gerçek bir poetika niteliğindedir. Bence, şairler şiirleri üzerine *de* olabildiğince çok yazı yazmalılar.

Çelebi, modern bir şairdir. Sadece içeriği işleyişteki tutumuyla değil, getirdiği yeni ve kusursuz teknik yüzünden de moderndir. Yaptığı imâleler, kelime ve ses oyunları, yakaladığı

musiki, kullandığı söz sanatları ve üzerinde durduğu konular, onu, geleneksel şiirimize de kopmaz bir biçimde bağlar.

Zamanında çok ti'ye alınmıştır. Bunu biraz da onun teatralliğinde aramalı: Matinelerde, sözgelimi "Tevrat Şiiri"ni ya da "Kilise" şiirini okurken, hareketleri, edası ve ses tonuyla, size bir sinagogun ya da kilisenin bütün atmosferini de çiziverirmiş. Artık o zamanlarda bile rastlanmayan türden bir İstanbulluluğun özellikleri, kibarlık ve nezaket de bu ti'ye alınmanın nedenlerindendir belki.

Son vezir Asaf'ı, bir şiir meraklısı olarak selâmlıyor, bu küçük 'şerh denemesi'ni ona ve onu sevenlere, anlamak çabasını gösterenlere sunuyorum. Çelebi'nin şiirlerinde neyin ne olabileceğini, elimin altında olan kaynakları tarayarak belirtmeye çalıştım. Bunu yaparken en çok dikkat ettiğim şey, *herhangi bir yorumda bulunmamak* oldu. Belki, sezgime güvenerek yaptığım bir-iki varsayım olmuştur. Yine de, yaptığım yanlışlar, bıraktığım gedikler kasten değildir. Elimden geldiğince oraya buraya savrulmuş iplerin uçlarını yakalamaya çalıştım.*

Çelebi'nin Şiir Kitapları Hakkında Not

Asaf Hâlet Çelebi'nin incelemeleri, derlemeleri, seçmeleri ve çevirileri dışında üç şiir kitabı var: *He, Lâmelif* ve *Om Mani Padme Hum*.

He, İstanbul'da 1942 yılında Ahmet Sait Matbaası'nda 500 adet basılmış. Kapak düzenini Fuat İzer'in yaptığı kitapta, Selim Turan'ın iki, Arif Kaptan'ın bir illüstrasyonu, Ferda Başman'ın bir gravürü var. Kitabın adını Ferda Başman koymuş. Ta'lik yazıyla *remel* vezninde (*fâilâtîin/fâilâtîin/fâilün*) yazılmış bir Mevlânâ beytiyle ("*Nevbet-i köhnefirûşân dergüzeşt / Nevfirûşânîm ü in bâzâr-i mâst*" [Prof. Dr. Mehmet Kanar'ın çevirisiyle: "*Geçti eskileri satanların sırası. / Yenileri satıyoruz. Pazarımız bu pazar.*"]) açılan kitabın sonunda "*Hırsız*", "*Trilobit*" ve "*Cüneyd*" şiirlerinin Fransızcaları ("*Voleur*" "*Trilobite*", "*Djuneid*") bulunuyor. *Lâmelif*, İstanbul'da 1945 yılında 480 adet basılmış ve hepsi numaralanmış. Kitaptaki resimler Fahriünnisa Zeid'in. Sayfaların numaraları yok.

Om Mani Padme Hum, İstanbul'da 1953 yılında Yeni Matbaa'da Yeditepe Yayınları'nca basılmış. Kapak düzenini Fikret Ürgüp'ün yaptığı kitapta, Selim Turan'ın üç, Arif Kaptan'ın bir, Fikret Ürgüp'ün bir, Fahrünnisa Zeid'in bir deseni var. Kitabın sonundaki notta, kitaba "mevcudu kalmıyan *He* ve *Lâmelif* kitaplarındaki şiirler" in de alındığı belirtilmiş ("kitaplarında" sözcüğü yanlışlıkla "tikaplarında" şeklinde dizilmiş). *He* ve *Lâmelif*'e bakıldığında, *Om Mani Padme Hum*'a kimi şiirlerin alınmadığını görüyoruz. *He*'den alınmayan şiirler, "Arif Dino'ya Kaside" "Bedri Rahmi" "Tevrat Şiiri" ve "Çemenlerde" ile üç Fransızca şiir. *Lâmelif*'ten alınmayan şiirler ise, "*Lâmelif*" ve "*Radyo*"

Bu ipuçlandırma çalışmasında ben, *He* ve *Lâmelif* kitaplarını esas aldım. *Om Mani Padme Hum*'da bulunan fakat eski kitaplarında bulunmayan şiirlerini de *Om Mani Padme Hum* başlığı altında ele aldım. Şiirlerin sıralanmasında ise ilk basımları göz önünde bulundurdum.

Önemli bir nokta üzerinde durmakta yarar var: Çelebi kimi şiirlerdeki 'formüllerin' açıklanmasından yana değildir. Bu konuda, "Benim Gözümlü Şiir Dâvası"nda şunları söyler:

"Gene ritm itibariyle nadiren kullandığım ve maalesef de en ziyade dedikoduyu mucibolan bir noktaya temas edeceğim. Bunlar bilhassa *Mısıı Kadîm*, *Sidharta*, *Kilise*, *Sema-ı Mevlânâ* gibi bir atmosfer vücade getirmeyi hedef tuttuğum şiirlerimde kullandığım yabancı kelimeler ve formüllerdir ki mânâlarını anlamaya ihtiyaç yoktur. Çünkü bunların mânâları anlaşılırsa şekil ve ahenklerinin güzelliğine okuyucu dikkat etmez. Bir çan sesi duyulduğu vakit, bir bülbül öterken dinlendiği zaman bunların hangi notadan çalındığı düşünülebilir mi? Bir katedralin cephesinde umumî inşa içinde mezcolmuş bir heykelcik dikkat nazarımızı çekmediği halde onu tek başına bir müzede seyrettiğimiz zaman bütün güzelliklerini nasıl görürsek bu da öyledir. Ben de bazı sada arabesklerini mânâlarından tecrid edip teşhir ediyorum. Nerede kaldı ki bunlar bir atmosfer vücade getirmelerine rağmen mânâsız da değildirler.

"Bunu anlamayanlar herhangi bir kitapta görecekleı lâtince, yunanca veya arapça bir sitasyonun mânâsını anlamayan kimselerdir. Yani anlamalarına da muhakkak lüzum yoktur. Buna rağmen, tekrar ediyorum ben bu formülleri yarı münevverleri şaşırtmak için şiirlerime sokmuş değilim. Ancak bir hava vermek için kullandığım muhakkaktır:

halaka-ssemâvâti-vel'ard'h (Sema-ı Mevlânâ)
 om mani padme hum (Sidharta)
 ammon râ'hotep veya tafnit (Mısır-ı Kadîm)
 evlôimêni i vasilîya tu patrôs (Kilise)

Bu sihirli formülleri sadece telâffuz etmek keyfiyeti bize Mısır-ı kadîm, Mevlevî mistisizmi, Ortodoks kilisesi, Budist cennetinin kapılarını açtırmaya kâfi gelmektedir. Şiirin geri kalan kısmında onların mânâları kâfi derecede şerh ediliyor. Güzel hayvanlara benzeyen bu cümlelere sadece mânâ, yani zekâ ilave edersek kötü bir insan taklidi olurlar ve hayvanî güzelliklerinden eser kalmaz."

Yine aynı yazının başka bir yerinde şöyle der Çelebi:

"Saf şiir parçalanmayan bir tek kelime halinde olunca ona ne bir şey ilave edebilmeğe, ne de ondan bir şey eksiltmeğe imkân olmaz. Şiirde bazı kelimelerin lûgat mânâlarını aramak da bence lüzumsuzdur. Çünkü şiir kelimelerin bir araya gelmesinden hasıl olan büyük bir kelimedden başka bir şey değildir. Bir tek kelime hecelere ayrıldığı zaman nasıl o heceler başlı başına bir mânâ ifade etmezse şiirde de teker teker kelimelerin mânâlarıyla uğraşmak beyhudedir."

Mustafa Baydar'la söyleşirken, yine, şunları söyler:

"Ben o garip dedikleri cümleleri, o mevzuda alâkaları olan şiirlerin içinde o havayı vermesi için kullanmışımdır. Bunların lûgat mânâlarını aramak beyhudedir. Meselâ Kilise şiirinde bir sürü papaz duaları geçer. Mesele, papaz dualarının ne demek olduğu değil, kilise havasının bende bıraktığı intibai kaydetmektir."

Çelebi, bu dediklerinde yerden göğe kadar haklıdır. Benim, bu 'formüller' açıklar, kimi yabancı sözcüklerin anlamlarını verirken Çelebi'ye saygısızlık ettiğim düşünülebilir. Ben, sözü edilenleri açıklamak hakkını birkaç dayanaktan aldım. Bunların biri, şiirin yazıldıktan sonra, artık, okura ait olduğudur ve bu konudaki tasarrufun da ona ait olduğudur. Bir başkası, benim merakım – bunların ne anlama geldiğini aradım, buldum. Son olarak da, bir 'şerh denemesi'nin, bütündeki, yapıdaki güzelliği çoğalttığını, derinleştirdiğini ve sağlamlaştırdığını söyleyebilirim.

Böylece Çelebi'nin çelebiliğine sığınıp sözümü Mevlânâ'nın bir beyitiyle bağlamak istiyorum:

Yekî gencî bedîd âmed der in dükkân-i zerkûbî

Zehî sûret zehî ma'nâ zehî hûbî zehî hûbî

Çelebi'nin çevirisiyle, "Bu altın döğüctünün dükkânında bir hazine göründü. Orada sûret ve manâ var... Ne güzellik... Ne güzellik!"

HE (1942)

CÜNEYD

leyse fî cübbetî sivallah. “Cübbemin altında Allah’tan başkası yoktur” anlamına gelen bu Arapça söz, büyük mutasavvıf Cüneyd-i Bağdâdî’nindir. Abdülbâkî Gölpınarlı, bu sözün Cüneyd’e değil, IX. yy. sufilerinden Ebu Yezid-i Bıstamî’ye ait olduğunu belirtiyor.¹ Çelebi’nin bu sözü Mevlânâ’dan aldığı anlaşıyor. Çünkü söz, Mevlânâ’nın “*Eya dilî çü sabâ zevk-ı subha dide / Zi dide mest şodî yâ zevk-ı nâ dide*” matla’lı gazelinde geçmektedir.²

cüneyd. Cüneyd-i Bağdâdî. “Ataları bakımından Nihâvend’lidir. Irak’ta doğmuş, orada yetişmiştir. Künyesi Ebü’l-Kasım’dır. Babası camcı olduğundan Zeccâc ve Kevârîrî diye anılırdı. Mevlevî silsilesiyle daha birçok tarikatlerin nisbet zincirleri, Cüneyd’e ulaştığından ‘Seyyid’üt-Tâife’ lâkabıyla anılır. Hicrî 297(909-910)’de vefat etmiştir.”³ Cüneyd, tasavvufta şeriatın temel olduğunu, şeriat uygulanmadan tasavvufa varılamayacağını savunmuştur. Ona göre, Allah akılla kavranamaz, akıl- la ancak sonlu nesneler algılanabilir.

aç cübbeni cüneyd / ne görüyorsun / görünmeyeni. Şiirin başındaki alıntıya dayanılarak “*kendi cübbesi altında / cüneyd yok oldu*” dizeleriyle birlikte bu dizelerin de, tasavvufî bir yorumu yapılabilir.

HE

ferhâd. Bir İran halk hikâyesinin kahramanı. Hikâye, kısaca şöyledir: Mihîn Bânû adlı bir kadın hükümdar, kızkardeşi Şî-

rin'e bir köşk yaptırır. Köşkün duvarlarını resimleyen Bihzâd'ın oğlu Ferhâd, babasına yardım ederken Şîrin'i görür, âşık olur. Mihîn Bânû da Ferhâd'a gönlünü kaptırır. Ferhâd, köşk bekçiliğine tayin edilirse aradaki dağı delip köşke su getireceğini söyler ve bu isteği kabul edilir. Hürmüz adlı bir padişah, bu aşkı duyup Şîrin'i Ferhâd'a almak için Mihîn'le savaşı; bu arada Hürmüz'ün oğlu Husrev, Şîrin'i görür, ona vurulur. Ferhâd tam dağı delerken Husrev'in dadısı, Ferhâd'a Şîrin'in öldüğünü söyler. Bunun üzerine Ferhâd elindeki kazmayı başına vurur, kendini öldürür. Şîrin bunu duyunca gider Ferhâd'ın cesedine sarılır, onun belindeki hançeri kalbine saplar, sevgilisinin yanına düşüp ölür.⁴ Bu hikâyeyi, Nizâmî, Husrev-i Dihlevî, Hâtîfî, Vahşî, Âsaf Han, Türk divan şairlerinden Şeyhî, Âhî, Celilî ele alıp işlemişlerdir.⁵ Ayrıca, Nâzım Hikmet ve Ümit Denizler aynı konuyu oyunlaştırmışlardır.

he. Arap alfabesinde bir harf. Bu harf şiirde *ferhâd*, *âh*, *ejderhâ* kelimelerinde geçmektedir. Yirmi dokuz sûrenin başında bulunan harf gruplarına mutasavvıflar türlü anlamlar vermişler.⁶ Hurûfîlik inancı ise, dünyayı düpedüz harflerle (seslerle) açıklamıştır: "Varlığın zuhûru sesledir."⁷ *He*, birkaç bakımdan önemli bir harftir. Bu harf, *Allah* kelimesinin son harfi ve O anlamına gelen *hüve* kelimesinin baş harfidir.⁸ Annemarie Schimmel, XVIII. yy. Nakşibendî sufilerinden Nasır Muhammed Andelib'in tefekkür mertebelerini anarak (*Allah* ile karşı karşıya kalan *he*'nin kelime boyunca, *elif*'ten başlayarak *he*'ye ulaşması ve orda tüm acılardan ve belalardan uzak yaşaması) mutasavvıfın varabileceği en yüksek mertebenin *he* harfiyle çevrili olduğunu söyler.⁹ Nihayet, Ramis Dara, Çelebi'nin şiir kitaplarından ikisinin adlarının (*He* ve *Lâmelîf*) İslâm'ın birleme sözünü (kelime-i tevhid) bildirdiğini öne sürer: *lâ ilâhe illâllah*.¹⁰ *Ferhâd*'ın eski harflerle yazımını düşündüğümüzde de hoş bir ilgi kurulabilir: bu kelimedeki *elif*, *he*'ye vurulan bir kazmaya benzer. "*ve ayaklar altında yamyassı*" dizesinde de *Ferhâd*'ın eski yazımına göndermede bulunulur: ayağa benzeyen *elif*'in altında ezilen *he*.

MAĞARA

içimdeki mağarada / bir yığın kitap var / bakınca yakından / tasvirlerin gözleri oynar / ve konuşur / hepsinin yüzleri benim yüzüm gibi / ve gözleri benim gözüüm gibi. Bu dizelelerin "Kitaplar" şiiriyle ilgisi kurulabilir. İki şiirde de Çelebi, kitaplarla, harflerle olan ilişkisinden söz ediyor.

İBRÂHÎM

ibrâhîm. Hz. İbrâhîm. Kur'an'da anlatılanlara göre, putları kırmış ve en büyüğünü sağlam bırakmış. Nemrud'un kavmi, putların kırılmasıyla ilgili olarak onu suçlayınca, İbrâhîm, büyük putun diğerlerini kıldığını söylemiş. İnanmadıklarını görünce de, büyük puta sormalarını istemiş. Kavmin, putların konuşmayacağını belirtmesi üzerine, İbrâhîm de putlara niye tap-tıklarını sormuş onlara. Böylece ateşe atılmış fakat ateş onu yakmamış.¹¹

içimdeki putlar. *Put*, divan edebiyatı mazmunlarından. Tasavvuf terimi olarak mecazî güzelliği belirtir. Çelebi, puta şöyle bir açıklama getiriyor: "Allah'ı temsilen tapılan heykel. Sevgili. Tasavvufta muhtelif ma'naları vardır; yerine göre: 1-İnsanı Allah'la vuslattan alıkoyan her nevi bağlar. 2-Kâmil mürşid."¹² Ayrıca bkz. **nigâr-ı çin** ve **bana aynada bir sûret göründü**.

buhtunnasır. Bâbil hükümdarı Nabukadnezar (Nabokondosor) (İÖ 604-561). Bâbil asma bahçelerini inşa ettirmiştir. Eski Ahit'te, Daniel kitabında, Abdanogah, Mişâk ve Şadrâk adlı üç kişiyi, Buhtunnasır'ın, Bâbil'de Dora ovasına diktirdiği altın puta tapmadıkları için ateşe attırdığı fakat bunların yanmadıkları anlatılır.¹³

KAHKAHA

çengi dilârâ. Bir masal kahramanı. Kahramanın adı, masalın da adıdır. Bu masalın bir varyantı da, *Dilaver Çengi* adını taşır.

MISRI KADİM

[Bu şiirde geçen Mısır metinlerinin tam karşılıklarını bulamadım. *Amon*, Karnak'ın yerel tanrısı. Daha sonra Heliopolis'in tanrısı *Ra* ile birleşerek *Amon-Ra* adını alıyor. Bu tanrı, eski Mısırlıların dininde çok önemlidir ve tanrılar tanrısı sayılır. *Tafnût*, bir tanrıçayı, *Tefnut*'u akla getiriyor. Bu tanrıça da aslan kafalı ve insan bedenlidir.¹⁴ Diğer ifadelerdeki kimi kelimelerin anlamlarını bulabildimse de, buraya aktarmayı gereksiz görüyorum, çünkü kelimeler birleşince bir şey ifade etmiyor. Bu kelimelerde dizgi yanlışları olabilir.]

İKİNCİ PENCERE

fıskiyenin üstünde / fırıl fırıl dönen insan. Fıskiyelelere takılan ve küçük top vb. şeyleri fırıl fırıl döndüren düzenek, çıkış ve benzetme noktası yapılmış olmalı.

ARİF DİNO'YA KASİDE

aselbend. (Arapça *asel*: bal ve Farsça *bend*: bağlamak'tan) Aselbend ağacının (*styrax*) kabukları çizilerek elde edilen, hekimlikte ve parfüm yapımında kullanılan, vanilya kokulu reçete.

kakule. Zencefilgillerden, sıcak ülkelerde yetişen, ıtırılı bir bitki. Resai Eriş, Çelebi'nin portresini çizerken şunları söyler: "Ağzında daima baharlı bir tatlı. Cebinden çıkardığı antika, kıymetli kutular içinde kakule, nemse kimyonu, kaya tuzu, saf-ran veya franbuvaz şekerlerini yanındakilere ikram eder. "İkbal buyurulmaz mı hamfendi? Zihne küşayişı veriyor.""¹⁵

gülmelisin / gülün / dudakları / soldu. Bu dizelerin Arif Dino'ya ait olduğu anlaşılıyor: "Gülmeyin..... /
/ gülün / gülün /
dudakları soldu"¹⁶ Arif Dino, bu şiiri G, Güli, Gülse-
ren olarak anılan kadına yazmış olmalı.¹⁷

BEDRİ RAHMİ

nigâr-ı çîn. *nigâr*, üç anlama geliyor: resim, nakış, tasvir; resim gibi güzel sevgili; put. *Gülistan'*da Çin *Nigârhanesi'*nden söz ediliyor.¹⁸ Bu yer, içinde resimler ve heykeller bulunan bir yer, puthaneymiş.¹⁹ Yine *Gülistan'*da Çinli bir cariyenin hikâyesi var.²⁰ Mevlânâ'nın "*Mesti ve âşiki vu civani vu cins-i in*" matla'lı gazelinde de, "Gönüller içlerindeki çin dilberlerini gösterdiler" dizelerine raslanıyor.²¹ Çelebi ise, şunları söylüyor: "Bazen ölümlün karşısında bile masallarımdaki Çin padişahının kızı ortaya çıkar ve beni aynaların içinden geçirerek masalların çok olduğu ölüm diyarlarına götürür."²² Bu maddeyle ilgili olarak bkz. **içimdeki putlar, ibrâhim, bana aynada bir sûret göründü ve ayna.**

KADINCIĞIM

oyluk kemiğimi çıkartıp / kendime bir kadıncık yaptım.

Çelebi şöyle der: "Âdem'in mucizesini tekrar eder ve oyluk kemiğinden bir kadıncık yapar."²³

üç kıl koparınca uyurum. Bir masal motifi. "İlahların Gilgameş'e arkadaş olarak yarattıkları Engidu (Eabani) büyük bir kuvvete sahip bulunmaktadır. İlahlar tarafından yaratılan bir insanüstü yaratığın çok kuvvetli olmasında gayri tabîlik yoktur; fakat bu kahramanın destanda, 'bütün vücudu kıllarla simsiyah olmuştur. Kadın gibi uzun saçları vardı. Saçının lüleleri tıpkı buğday başağı gibi filizlenmişti' şeklindeki tasvirini okuduğumuzda, bu kuvvette bir hususiyetin mevcut bulunduğunu anlamaktayız. Güç ve kuvvetin saçlarda oluşu hakkında başka yerlerden aldığımız malumat, bunu kolayca izah ediyor. Halk kitaplarında kahramanları güçlü ve kuvvetli yapan, çok defa 'üç tel saç'tır: bu saçlardan mahrum kalanın gücü ve kuvveti tükenir. Kahramanların bu sırrı kadınlar vasıtasıyla öğrenilir. Başlarına bir sürü dertler bu sır öğrenildikten sonra gelir. Tevrat'taki Samson kıssası ve Türk halk kitaplarında gördüğümüz kadın tarafından iğfal ediliş, Engidu'nun da başına gelmektedir."²⁴ *İğici Baba* masalında, kız, açılmaması tembih edilen kırk birinci kapıyı açınca, güzel bir delikanlıyla karşılaşır

ve ona kötü ihtiyardan (yani İğici Baba) yakınır:

—“Bu heriften kurtulmanın çaresi bulunmaz mı?

—Vardır. İhtiyarın başından biraz saç kesersen herif kırk gün kırk gece uyur. (...)

Gece olunca kız ihtiyara dedi ki:

—Başını dizlerime koy da saçlarına bakayım.

İhtiyar, başını kızın dizlerine koydu. Kız ihtiyarın saçlarını sessizce kesti, ihtiyar derin bir uykuya daldı.”²⁵

ŞEHİR

kutu. Radyo ve ev kastediliyor. “Radyo” şiirinde şu iki dize vardır: “*permanant saçlı pijamalı rükiş hanımlar / kutudan cızırtı çıkartıyor*”²⁶ Ramis Dara, *kutu* kelimesini iyice açarak, “Radyo” şiirindeki “*kutudan geliyor ıstırabım / kutudan geliyor vâveylâ*” dizelerine şu yorumu getirir: “Ozanın yakındığı, öze ulaşamayıp, kabukta kalıştır. Gündemimizdeki sözcüğü, gövde ve gövdesel istekler; yeryüzü ve yeryüzündeki varoluş olarak okuyabiliriz. İstenen bir tür *nirvana*’dır o zaman.”²⁷ *Kutu*, şiirde birkaç kez geçiyor ve bir başka anlamı da, Dara’ya göre, *ev*.²⁸ Bu yorum doğru çünkü şiirde sık sık insan-böcek, ev-radyo-kutu benzetmeleri yapıyor.

TAHTADAN YAPTIĞIM ADAM

tahtadan yaptığım adam. Çelebi şöyle diyor: “Zencilerle beraber tahtadan idoller yontar.”²⁹ Afrika yerlilerinin totem yapımları, şiir için bir çıkış noktası olmuş.

TEVRAT ŞİRİ

süleyman. Eski Ahit’e göre bir hükümdar, Kur’an’daysa aynı zamanda peygamberdir. Mührü, rüzgârlara hükmedebilmesi, hayvanlarla konuşabilmesi vb. özellikleriyle ünlüdür.³⁰

santûr. (Farsça *sentûr*, Yunanca *psalterion*) Yapı ve biçim bakımından kanunu andıran, tokmaklarla çalınır, telli bir çalgı.

adonay elehenu adonay ehad. İslâm’ın birleme sözünün (*lâ ilâhe illâllah*) İbranicedeki tam karşılığı.³¹

adını taşıdığım /mızıkacıbaşısıdır melik süleymân'ın. Hz. Süleyman'ın veziri Âsaf kastediliyor. Şöhreti yüzünden Âsaf, sonradan vezirlere de lâkap olmuştur. "Birinci Tarihler VI, 39; XV, 17'de Berekiya'nın oğlu Âsaf'ın Davud'un mızıkacı-başlarından biri olduğu bildirilir."³² Âsaf'ın kelime anlamı, "toplayıcı"dır.³³

mezmûr. Kavalla söylenen ilahi ve Eski Ahit'teki Mezmûrlar kitabının sûrelerinden her biri.

yeruşalim kızları. Eski Ahit'te, Neşideler Neşidesi'nde *yeruşalim kızları*'ndan uzun uzun söz edilir. Yerusâlim, Kudüs'ün adıdır.

ASURÎ ŞİİRİ

kelle. Şiirde çokça geçen bu kelimeyle Asurluların yırtıcılıkları ve kan dökücülüklerine göndermede bulunuluyor: "Asur kralı insanların boynunu belli bir yöntemle vururdu; insan kelleleri ve derileri onun sarayının duvarlarını süslüyordu. Binlerce savaş esiri diri diri ateşe atılmış, ya da duvarlara gömülmüş, kazığa oturtulmuş, derileri yüzülmüştü. Köylülerin bilekleri, dudakları, dilleri kesilirdi. Ulusların kökünü kazımak ve sağ kalanların en küçük intikam olanağını da yığın halinde sürgünlerle ortadan kaldırmak için, yurtlarından sürülür çıkarılırdı. (...) Köyler yakılıp yıkılır, yerle bir edilir, ağaçlar kesilip devrilir ve baş kaldırma aralıksız yeniden fişkınınca Asur kralı bütün bir bölgenin yok edilmesi emrini verirdi."³⁴

NÛRUSİYÂH

selimi sâlis. (*Selim-i Sâlis*) III. Selim.

sûzidilârâ. III. Selim'in bulduğu bir musiki makamı.³⁵

ve nûrusiyâha ağladım. Kadir gecesiyle ilgili bir mazmun: "Kadir gecesi mü'min olanlara güneş, bütün mâhiyeti ve şa'şa'asıyla görünülmüş: Görürüz zülf-i perîşân içinde ruhunu / Leylet'ül-kadrde hurşîdi nümâyân buluruz (Vecdî). İtikada göre bu

gece mü'minlere siyâh nûr görünürmüş: *Görmedinse şeb-i kadr içre nûr-ı siyeh / O siyeh-pûş içinde o siyeh perçemi gör* (Lâedrî)."³⁶

MÂRA

mâra. Hint esatîrine göre, kötü ruh, altıncı ve en yüksek cennetin hâkimi. Buddha'yı ayartmaya çalışan odur.³⁷ "Zihninin safvete, huzura ve kurtuluşa kavuşması için yapılan bir cihad manzarası gibi görünmüştür. İnsanların bağlarından kurtulmasını reddeden bu kudret Mâra Papima (: Habis Mâra), Budizmin şeytanıdır. En büyük kurtuluş timsali olan Buddha'nın tamamen aksi olan evsafa maliktir."³⁸ Bu şiirin, adlardaki ses benzeşmesi bakımından *Mariyya* şiirleriyle ilgisi kurulabilir.

başım omzunda iken sayıkladığıma bakma. Bkz. üç kıl koparınca uyurum.

BEDDUA

bahtiyâr. Bir masal kahramanı:

"—Kız! sen buraya nasıl geldin, korkmadın mı? Gel seni benim yattığım tabutlukta saklayayım. Çünkü biraz sonra bir güvercin gelecek, seni görürse öldürür. Bunun üzerine kız delikanlıya dedi ki:

—Eğer benimle evlenirsen gelirim.

Delikanlı buna razı olarak, parmağındaki yüzüğü ona verdi, kız da yüzüğünü çıkarıp parmağına taktı, artık evlenmişlerdi.

Biraz sonra güvercin geldi. Kız tabutluğa girerek orada saklandı. Güvercin gagasında getirdiği yiyeceği delikanlıya verdikten sonra uçup gitti. Bu minval üzere kız bu mezarlıkta delikanlı ile beraber güvercinin getirdiği yiyecekleri yiyerek tam bir sene onunla yaşadı, sonra delikanlıyı konağına yolladı. (...) Bir sabah, güvercin pencereye gelerek seslendi:

—Ey Bahtiyâr, dokunduğum duvar yıkılsın!

Lâhzede duvar çatır çatır yıkıldı... Sonra:

—Konduğum dallar kurusun!

Dedi, konduğu dallar kurudu. Güvercin, sarayın penceresi önündeki ağaçta öte öte çatladı."³⁹ İran esatîrinde bu güverci-

nin karşılığı *Sîmurg* ya da *Sîreng* ve yetiştirdiği çocuğun adı da *Zaloğlu Riistem*.⁴⁰ Aynı kuşa biz Türkçede *Zimrüdianka* ya da *Anka kuşu* diyoruz.

KUŞA GÖRÜNME

her sabah nafakamı getirir bir kuş. Bkz. *bahtiyâr*.

tabutluk. Bkz. *bahtiyâr*.

AYNA

bana aynada bir sûret göründü. Çelebi'nin sıkça kullandığı *ayna* simgesi, tasavvuftandır. Tasavvufa göre, "Tanrı tecellî etmek istediği zaman *adem* (yokluk) denilen boşluğa bakmış ve *kiin* (ol) emrini vermiş. Böylece, *adem* biricik ve gerçek varlık olan Tanrı'yı aksettiren bir ayna olmuştur. Bu aksi gören göz insandır. Aynaya baktığımızda nasıl gözümüzün bebeğinde küçük bir aksimiz görünüyorsa, bu dünyada da Tanrı'nın aksettiği göz insan olmaktadır."⁴¹ Molla Câmi, bir rübaisinde bunu şöyle ifade eder: "Sevgili bir tanedir, fakat önüne, kendisine bakmak için binden ziyâde ayna koymuştur. O aynaların her birisinde, aynanın sırrına ve temizliğine göre kendi yüzü görünmektedir."⁴² Ayrıca, "Ayna, içine türlü şekil ve suretler aksettirdiği halde hiçbir ses çıkarmadığı, hiçbir harekette bulunmadığı için hayran olup kalmış bir insana benzetilmiştir. Bu yüzden edebiyatta dâimâ hayret ve hayranlıkla anılmıştır."⁴³ Çelebi, ayna hakkında şunları söyler: "Muhtelif mânâları vardır; a) Hakkın vücudu bir aynadır. Buradan yine Hakkın vücudu görülür. b) Âleminin aynasında Hak tecellî eder. c) İnsanı Kâmil de bir aynadır, oradan Hak görülür."⁴⁴ Çelebi'nin şiirlerindeki bütün *ayna*'lar değerlendirilirken, bunlar da göz önünde bulundurulmalıdır.

çin pâdişâhının kızı. Bkz. *içimdeki putlar*, *nigâr-ı çin* ve **bana aynada bir sûret göründü.**

kaybolacağım. Arapça olan *gayb* kelimesi, "umûmî surette hazır bulunmayan veva gizli olan mânâsındaki *ga'ib* kelimesi ile

müterâdif olarak kullanılır ve *al-gayb* şeklinde göze görünmeyen *mânevî âlem* mânâsına gelir.”⁴⁵ *Gayb*, “*Ayn*’ın zıddı(dır). *Ayn*, madde âlemidir ve tasavvufta kuvvetin zuhurudur. Şu halde *gayb* da *ayn* halinde zuhur eden varlığın bilinmez nitelikteki aslıdır.”⁴⁶

ÇEMENLERDE

ferâce. Mevlevî hırkası. Çelebi şunları söyler: “Ancak simâ’ edilmediği zaman bir de derviş hırkası giyilirdi ki çok uzun kollu olan ve kışın daha kalın kumaşlardan, bazan da abadan, yazın daha hafiflerinden yapılan, ekseriya ya siyah, ya lâcivert olan bu hırka Mevlânâ’nın giydiği hırkanın hemen aynı idi. Bu hırka tamamiyle resmî idi. Bu hırkanın adı Mevlevîlerce **resim hırka** veya **ferece**’dir.”⁴⁷

KİLİSE

evlôimêni i vasiliya tu patrôs. Kiliselerde okunan Yunanca bir dua. “Allah’ın ülkesi (hâkimiyeti) mübarek olsun (hamdolsun)” anlamına gelir.⁴⁸

kanı şerâb /eti ekmek /îsus. Hz. İsa. Kiliselerdeki ayinlerde Hz. İsa’ya hürmet için onun kanı ve eti kabul edilen kutsanmış şarap ve ekmek ikram edilir.

ve müselles içindeki başsız göz. Kiliselerde sıkça görülen Tanrı simgelerinden. *Müselles* (üçlü, üçgen) ile *teslis* (üçleme, üçe çıkarma) aynı kökten geliyor. *Teslis*, bilindiği gibi, Hıristiyanlıkta Tanrı’nın üç olduğuna inanmadır. Yani, *baba* (Tanrı), *oğul* (İsa) ve *Ruh’ül Kudüs* (Cebrail).

kîrye elêison. *Kirios* (Rabb) kelimesiyle *elêison* (merhamet göster) kelimesinin bir araya gelmesinden oluşan bu söz, hâlâ bütün Batı kiliselerinde aynen (Yunanca) niyaz edilir.⁴⁹

ayios o teos /ayios ishiros /ayios atânatos /elêison imâs. Yine kiliselerde, ıstavroz çıkarılarak niyaz edilen Yunanca bir dua. *Ayios* kelimesi, *aziz*, *ulu*, *ermiş*; *teos* kelimesi, *baba*, *Tanrı*

(Fr. *Dieu*, kelime *Zeus*'tan geliyor); *ishiros* kelimesi, güçlü, kudretli; *atânatos* kelimesi, ölümsüz, ebedî (Yun. *tanatos*: ölüm); *elê-ison imâs* sözü, bize merhamet göster, anlamlarına geliyor.⁵⁰

HALAYIKLARIM

zebercet. Sarı renkte ve cam parlaklığında, doğal demir ve magnezyum silikası.

akîki yemânî. Akik. "Kırmızı ve balgami renklerdeki bir nevi taşın adıdır. (...) Yemen'de çıkanı makbuldür. Buna "*akik-i Yemânî*" denilir."⁵¹ "Yemen akikin değeri, rengini Süheyl yıldızından aldığı yolundaki inançtan gelir."⁵²

necef taşı. Ender raslanan bir kuvars türü. Rûhî-i Bağdâdî'nin bir dizesine ("*Bağdâd sadeftir güheri dürr-i Necef'dir*")⁵³ H. E. Cengiz, şu notu düşer: "**Necef** incisi ile kastedilen, türbesi **Necef**'te bulunan Hz. Ali'dir."⁵⁴ Çelebi'nin Hz. Ali'yi kastetmediği anlaşıyor.

TRİLOBİT

trilobit. Paleozoik çağda gelişen ve zamanla soyları tükenen duyargalı deniz eklembacaklılarına verilen ad. Beş yüz milyon yıl önce yaşamışlardır. (Şiirde, bir sıfır hatasıyla, elli milyon yıl önce yaşadıklarına işaret ediliyor.)

ve kendim kaybolup. Bkz. **kaybolacağım.**

GÜNEŞİN IŞIĞI

denizlerde nefes alan sen bile. Trilobit kastediliyor olmalı.

HARPÛT

harpût. Doğu Anadolu'da eski bir büyük şehir ve şimdi Elazığ'a bağlı bir köy. (Çelebi'nin, bu kelimeyi salt sesinden ötürü kullandığından kuşku duyuyorum, örtük bir anlamı varsa da ben bulamadım. "İstanbulumun Dili" şiirinin "ikinci bölüm"ünden yola çıkarak, belki, küçükken Çelebi'nin düşlerine giren bir "öcü" denilebilir *harpût*'a.

NEDİRCİK YAVRULARI

nedircik yavruları. Masallarda ve halk ağzında geçen bir söz. *Nedircik*, "ne olduğu söylenmek istenmeyen şeye verilen ad."⁵⁵

KİTABLAR

[Bu şiirde, birtakım harfler var: *F, H, cim, elif, delta* ve *omega*. Bu harflere anlam yüklemek biraz abartmak oluyor. Yine de birkaç söz söylenebilir. *Cim*, şiirde örtük biçimde bir kez geçiyor: "*ve yandan bakan göz / ta'lik yazılarda*." Bu, divan edebiyatının da mazmunlarından biridir: *gamze* (yandan bakış). *Elif*, Arap alfabesinin ilk harfi. "İlk ve en önemli harftir, her şeyi birbirine bağlayan, ne var, yine de birbirinden ayıran *elif'e*, yani Allah'a işaret eder."⁵⁶ "Tüm harfler elif suretindeydi, ancak elif kendi yarattığı biçimi korudu."⁵⁷ *Omega*, Yeni Ahit'te son'u simgeliyor: "*Alfa* ve *Omega*, başlangıç ve son benim."⁵⁸ *Alfa* da, bulunduğu gibi Sami dillerin ilk harfine karşılık olan (Arapça *elif*, İbranice *alef*) Yunan harfi. Ayrıca, "*gotik yazılarda ıhlamur*" (Çelebi'nin ıhlamur ağacına benzettiği bir harf mi?), "*çincelerde çam*" (çama benzetilen bir ideogram?), "*hiyeroglifte baykuş / ayak / ve ince adam*" (hiyeroglifte bu ideogramlar vardır) dizeleri üzerinde de durmak gerekiyor. Hurûfilik inancına sahip biri, bütün bu harfler ve ideogramlardan neler çıkarır, bilemiyorum.]

ve sahifeler bomboş. "İnsan Allah'ı buldu mu bir kez, artık yaratılmış herhangi bir şeye bakmanın hiç olduğu duygusu, Câmî'nin söylediği, Nizâmî'nin 'sayfaları silme' imgesiyle ifade olunur: *Yıldızlarda ince ne varsa / Bilimlerde gizli ne varsa okudum / Bir bir gözden geçirdim yazıları. / Seni bulunca da tüm kâğıtları siliverdim*."⁵⁹

ADIMI UNUTDUM

benî âdem. Âdemoğulları.

SEMA-I MEVLÂNÂ⁶⁰

tennure. Mevlevî dervişlerinin giydiği kolsuz, yakasız, yırtmaçlı, bel kısmı kırmalı uzun ve geniş elbise. Çelebi şunları

söylüyor: “Mevlevîlerde (...) yine en mühim kisve de tennûredir. Asıl tennûre içe giyilen kolsuz ve yakasız, göğüze kadar önü açık, bele kadar kısmı dar olan, mevsimine göre ekseriyetle beyaz veya fıstıkî renkte bir entariydi. Belden sonrası gittikçe genişler ve sema’ eden dervişte görüldüğü gibi hafif bir dönüşte açılmak üzere gittikçe genişleyen altı parçadan dikilir, etek kısmına içten dört parmak enlilikte yünlü bir parça ilâve edilirdi. İşte sema’ sırasında eteğin bir şemsiye şeklinde açılmasını bu kumaş idare ederdi. Tennûrenin bel kısmına tiğbend denilen ince bir kuşak bunun üstüne de elifi nemed denilen üç metre uzunluğunda ve yedi sekiz parmak genişliğinde tennûre ile aynı renkte bir kuşak sıkı sıkıya sarılırdı. Bu kuşağın ucunda tekrar sıkı bağlamak için ince şeritler bulunurdu.”⁶¹

nigâr. Bkz. **içimdeki putlar, nigâr-ı çîn ve bana aynada bir sûret göründü.**

içimdeki sema’a / nece yıldızlar akar. Mevlânâ’nın “*Biya biya ki tui can-ı sema’*” matla’lı gazelinde, “yüz bin yıldız seninle gönlünü aydınlatır” dizesi var.⁶²

halaka-ssemâvâti-vel’ardh. Kur’an’da geçen bu Arapça söz, “Göğü ve yeri yarattı” anlamına geliyor.⁶³

çemen çocukları. Divan edebiyatının mazmunlarından biri. Mevlânâ’nın “*Ey bağban, ey bağban amed hazan ender hazan*” matla’lı gazelinde, serviler, lâle ve yasemenler nerede, çemenlerin yeşil giyinen çocukları nerede?” dizeleri var.⁶⁴

yolunu kaybeden güneşlere. Bkz. **kaybolacağım.**

FRANSA İÇİN ŞİİR / 1940

petit-poucet. Çelebi, şunları anlatıyor: “Gene başka bir şiirimde Paris’in sukutu [düşüşü, Paris’in Almanlar tarafından işgali, S.E.] ile duyduğum ıstırapı tesbit ederken şunu düşünüyorum: Çocukluğumda ağabeyimin bana anlattığı Fransız masalla-

riyle Fransa'ya karşı hissettiğim sempati o masala benzeyen başka bir Türk masalındaki babası tarafından terkedilmiş kızcağızın duyduğu acıyla karışıyor. Fransız masalındaki oduncu baba ile ananın ormana bıraktıkları altı kardeşli Petit-Poucet'ye mukabil, Türk masalındaki aynı sebeplerle ormanda babası tarafından bırakılmış bir kız vardır. Babası bir ağaca içi boş bir kabak asmış, rüzgâr vurdukça: *Tın tın eden kabâcık / Beni bırakıp giden babâcık* der. Altışuorumda Fransa'ya duyduğum yakınlık, bu masalla birleşmiştir. Küçük kız artık Petit-Poucet'nin kardeşi olmuştur. Marquis de Carabasse namına köylüleri toplayan Çizmeli Kedi de Fransa'nın kurtulması için deruni bir duanın sembolüdür."⁶⁵

tın tın eder kabâcık /beni bırakıp giden babâcık. Bkz. **petit-poucet.**

marquis de carabasse. Bkz. **petit-poucet.**

GALT'S'RAY

grand-cour. (Fransızca) Büyük avlu, Galatasaray Lisesi'nin büyük avlusu.

ebedî vakans. Sonsuz tatil.

neuf-cent-dix-neuf. (Fransızca) Dokuz yüz on dokuz. Şiir-
den anlaşıldığına göre, Çelebi'nin okul numarası.

ADIMLAR

gitmemle kayboldu. Bkz. **kaybolacağım.**

SANDUKALAR

cân. Çelebi, *cân* kelimesine şu karşılığı verir: "Rûh; mutasavvıf, ermiş."⁶⁶

ödağacı. Din törenlerinde kıymık kıymık yakılan ve yanarken güzel kokular çıkaran bir ağaç.

GÖZLER KİMİ GÖRDÜLER

görünen her şey ben oldum /ve her şey beni gören göz oldu. Tasavvufta Tanrı'nın tecellisini hatırlatan bu dizeler için bkz. bana aynada bir suret göründü.

ROMANTİK GENÇLİĞİM

ejderhalar çıkarıyorum /duvar kovuklarından /alevler çıkarıyorum. Bkz. ferhâd ve he.

SİDHARTA

niyagrôdhâ. Bir ağaç adı. Asaf Hâlet Çelebi şöyle diyor: "...*niyagrôdhâ* ağaçlarının üstünden fışkırıp yere inerek, oradan tekrar ağaç olmak üzere sarkan havai kökleri ve bu suretle hasıl olan birçok ağaçlardan mürekkep bir tek ağaç altındaki yolların serin havası insanı murakabeye ve huzura davet ediyordu."⁶⁷

om mani padme hum. "Tibet'te, evlerin, manastırların, kasaba ve köylerin duvarlarında, dua tekerleklerinde yazılı olan bir söz, bir formül. Harfi harfine çevrilirse, "*Om*, nilüfer (lotos) çiçeğinin içindeki mücevher, *hum!*" anlamına geliyor. *Mücevher*, burada, Buddhist öğretidir. *Padme*, (nilüfer çiçeğinin içinde), öğretinin bulunduğu dünyaya ya da derinliklerinde bilgi, gerçek ve özgürlüğün keşfedilebildiği ruha işaret ediyor olmalı. *Hum*, meydan okuma ifadesidir, aydınlanmış ruhun düşmanları olan tutkulara, aymazlıklara, nefrete ve bu tür duygulara karşı bir meydan okuma ifadesi."⁶⁸

sidharta. "Bütün duaların müstecap olduğu anlamına gelen *saravârthasiddha* kelimesinin kısaltılmışı."⁶⁹

NİRVANA

nirvana. Sönmüş anlamına, manevi bilgiye ulaşma, mutlak sükûnet, azap ve sıkıntı kaynağının kuruması.⁷⁰ Asaf Hâlet Çelebi, şiirlerinden örnekler vererek şunları söyler: "...hiç korkmadan ve çekinmeden şiirlerimde mistisizmin büyük bir rol aldığını itiraf ediyorum. Bunların birçokları Nirvana'ya davet, yahud Nirvana'ya nasıl erilebileceğinin hikâyesidir. Buna girmeden evvel namzed evvelâ muhitini unuttur." (...) "Onun için benliğin

hudutlarını aşarak taşması, etrafta muayyen bir ruhta mevzileşmekten çıkarak dağınık, diffus bir hâle gelmesi lâzımdır." (...) "Böylece zaman mefhumunun, cihet ve hudutlarının kaybolan kâinatı bir tek ruh istilâ ettiği anda Nirvana'da nihayet düşünce de kalmaz. 'Mısır Kadîm' ve 'Siddharta' şiirlerinde olduğu gibi Nirvana'ya davet 'kama pet kama ta' veya 'om mani padme hum' gibi manâdan mücerret formüllerle biter. Güneş yoktur, yalnız onun perişan ışığı kalmıştır." (...) "Yahut sessizliği bestleyen mahmur feryatlar kalmıştır." (...) "Tabii bu mertebeye eren ruh için zaman ve mekân bahis mevzuu değildir. Dilediği anda Nirvana'dan çıkarak her şeyi hissedebilir. Cübbenin altında kaybolur, tasvirlerin arkasına saklanır ve hattâ onlara ruhunu cömertçe dağıtır." (...) "Nirvana'ya yükselip mümkün olan her hissi tadan için imkânsız bir şey kalmamıştır. O hudutsuz, seyyal bir ruhtur. Benim Nirvana'm budistlerinkinden ve Tagore'unkinden şu noktada ayrılır ki, Nirvana'da saadet zirvesine erebildiğim anda bile içim rahat değildir. Orada vardığım muvazene istikrarsız bir muvazenedir ve ruhun en gizli yerinde bile bir endişe kalmıştır."⁷¹ Görüldüğü gibi, Çelebi, handiyse bütün şiir dünyasını kendine özgü bir *nirvana* ile açıklar.

MANSÛR

mansûr. "Hallâc-ı Mansûr olarak tanınan Hüseyin bin Mansûr el-Hallâc. Hicrî 244 (M. 858) yılında Beyzâ'da doğmuş, vahdet-i vücûd inancını benimsemiş, devrin ünlü sûfileriyle tanışmış ve "Enel-Hakk" dediği için H. 297 (M. 909) yılında İsfahanlı İbni Dâvûd el-Zâhirî'nin fetvasıyla yakalanarak zindana atılmıştır. H. 298 (M. 910) yılında zindandan kaçmış fakat H. 301 (M.913) yılında ikinci defa yargılanmış; bu yargılama sonunda 18 Zilkade 310'da (M. 21 Mart 922'de) idama mahkûm edilmiş ve hüküm Mansûr'un önce kırbaçlanıp ellerinin, ayaklarının kesilmesi, sonra başının uçurulması ve gövdesinin parçalarının ateşe atılması suretiyle yerine getirilmiştir."⁷²

kös. Davul. Annemarie Schimmel şöyle der: "Modern bir Türk şairi, Asaf Hâlet Çelebi de Mansûr'un davulu üzerine güzel bir şiir yazmıştır."⁷³

LÂMELİF (1945)

LÂMELİF

kelâm-ı kibâr. Mesel hükmüne geçmiş hikmetâımız söz, meşhur söz.

başı sana benzeyen lâmelifin /havada kolları. Çelebi, Refi Cevat Ulunay'la Kemal Sülker'in de hazır bulunduğu bir sohbet meclisinde şunları söyler: "Elifba'da lâmelif var; içi boş küçük bir yuvarlağın iki yanından Tanrı'ya doğru iki kol açılarak çizgi halinde yükselir. İşte lâmelif, bana beni tanıtan bir gücün, bir remizin (simgenin) ta kendisidir."⁷⁴

RADYO

Réceptacles de nègres chants /Pour négriers qui dansent.

Arif Dino'nun bir şiiri. "Zenci toplanma yeri, danseden esir tüccarlarına türküler."⁷⁵

pitekantrop. (Yunanca *pitekos*, maymun ve *anthropos*, insan'dan) Hem ilkel maymunu karakter, hem gelişmiş insansı karakter gösteren fosil. Kuyruksuzdur. Çelebi şöyle der: "Şiirin cemiyetteki doğuşunu şöyle tahmin ediyorum: Ormanların açıklık bir yerinde toplanmış, kuyruksuz ve tüyleri yolunmuş gibi çıplak, görünüşleri acıma ve nefret hissi veren, maymuna benzer bir cins (bu cins *pithécanthropus* veya *australopithecus*, doğru bir istihâle olabilir), ellerine bazı dallar almış, aralarından birisi, içi oyuk bir ağaca güm güm vuruyor, sebebi bugünkü *zekâ'yı* doğuran bir nevi deliliktir."⁷⁶

don-jose. İspanya'da sıkça raslanan bir erkek adı.

otuz iki yaşındaki merhum ömer. Bu "merhum"un kimliği hakkında, ne yazık ki hiçbir şey bulamadım.

belvü bahçeleri. Reşat Ekrem Koçu, şunları söylüyor:

“İkinci Abdülhamid devrinden bu yana Beyoğlunda, Boğaziçinde, Adalarda, Fenerbağçede otel ve gazinolara ve bazan da apartmanlara verilegelmiş bir isimdir. Bunların içinde en eskilerinden biri Fenerbağçedeki Belvü Otelı ve Gazinosudur.”⁷⁷

uyuşmuş tadi nağmeleri. Eskiden meyhanelerde icra edilen bu müzik türü için Çelebi şöyle diyor: “Todi her ne kadar, isminden de anlaşıldığı gibi, Çingenelikle alâkadarsa da sırf çingene musikisi demek de değildir. Biraz çingene biraz ermeni kokan, fakat tam mânasıyla onlara da isnat edilemeyen bir halitadır. Müzisyenlerin çoğu bu iki millet arasından zuhur ettiği için böyle demek hatıra geliyor, fakat insaf edilirse onlarındır demek de doğru olmaz. Başka bir ismi de piyasa musikisidir ki bu bayağı halk tabakasının hoşlanacağı muhitlerde geçen yayıklığın, âdiliğin, pespayeliğin ifadesini veren, insan ruhunu alçaltan, bunaltıcı ve sinirlendirici, monoton, yaygaracı bir şey demektir ve vazifesi sarhoşları sızdırıp kusturmaktan ibarettir.”⁷⁸

permanant saçlı. (Fransızca *permanent*) Makineyle uzun bir süre için yaptırılan saç.

kutudan cızırtı çıkartıyor. Bkz. *He'*deki küçük bir kutudan.

NİGÂR-I-ÇÎN

çîn-ü-mâçîndeki nigâr. Bu madde ile ilgili olarak bkz. *He'*deki nigâr-ı çîn, içimdeki putlar, ayna vb.

ŞAMANDIRA BABA

nedircikler. Bkz. *He'*deki nedircik yavruları.

OM MANİ PADME HUM (1953)

AYNA

gotamacık. Gotama. Buddha'nın asıl adı. Buddha, ilhama eren, arif anlamına geliyor ve Gotama'nın kendi adından sonra söylenilen ve en çok kullanılan sıfatı. Bodhisatva ise, henüz ilhama ermeden önceki unvanı.⁷⁹

nigâr-ı çîn. Bkz. *He'deki nigâr-ı çîn; içimdeki putlar ve bana aynada bir sûret göründü.*

bodhisat gotama. Bkz. **gotamacık.**

KUNÂLA

kunâla. Budizme ait bir efsane. "Kunâla efsanesi genç bir prensin macerasını anlatmaktadır: Bu prens üvey anasının günahkâr aşkını reddettiği için kadın da onun gözlerini kör ettirmiştir. Prens, bahtsız kadını bağışlaması için babasına şöyle yalvarır: Gözlerimi kör ettiren anama karşı kalbimde ancak iyicilik duyguları var."⁸⁰

KORKUYORUM

pitekantrop. Bkz. *Lâmelîf*teki **pitekantrop.**

mâra. Bkz. *He'deki mâra.*

bodhisatva. Bkz. **gotamacık.**

ÖMER ÇOCUK

ömer çocuk. Asaf Hâlet Çelebi'nin menenjit tüberkülozundan 18-19 yaşlarında ölen oğlu. (Babasından yedi-sekiz yıl sonra.)⁸¹

fo içer / kame ister / oto yapar. Bunlar, sanıyorum, çocuk diline ait ifadeler, olasılıkla, Çelebi'nin oğlu Ömer'in ifadeleri.

MARİYYA

Maria Barbas. Bu Portekizli kadının, Çelebi'nin tanışı olduğunu, Türkiye'ye geldiğini, Çelebi'nin meclislerinde hazır bulunduğunu, yıllar önce okuduğum bir anı yazısından hatırlıyorum. Ne yazık ki, ne ben bu yazıyı bulabildim, ne de bu konuda danıştıklarım böyle bir yazıyı hatırlayabildiler.

lizboa. (Lisboa) Lizbon, Portekiz'in başkenti. Çelebi "Şu Lizboa nedir?" sorusuna şöyle bir cevap veriyor: "Lizbon. Portekizliler Lizboa diyor. Ben de öyle demeği daha güzel buldum."⁸²

MARİYYA

Preguntias que significa /Saudade; vote dizer /Saudade e tudo o que fica /Depois de tudo morrer. Portekizce olan bu dörtlüğün Türkçe çevirisi şöyle: "*Saudade*'nin ne demek olduğunu soruyorsun bana; söyleyeyim, *saudade* her şey öldükten sonra kalan her şeydir." *Saudade*, dörtlüğü İngilizceye çeviren Sérgio Moutinho Beyin bana ifade ettiği üzere, başka dillere aktarılması güç bir kelime. Bir şeylerin yitirilmesinden, birinin ayrılmasından doğan nostalji, üzüntü anlamına geliyor. Yerine göre *daiissıla* ile, yerine göre *yeis* ile, sanıyorum Türkçede karşılanabilir.⁸³

yüzünde tarçın kokusu. Çelebi şöyle diyor: "Mariyya'nın yüzü tarçın rengine idi. Tarçın rengine olduğu için, tarçın gibi kokar herhalde diye düşündüm."⁸⁴

aynalarda seni ararım. Yine Çelebi şunları söylüyor: "Eski şiirlerimden birinde, aynaya bakarken orada Çin padişahının kızını gördüğümü söylerim. Beni de aynaya alıp gitmek ister. Bu sefer de aynada Mariyya'yı arıyacağımı söylüyorum. Yeni şiirlerimden birinin bir yerinde şüpheye düşen olursa eski şiirlerime bakar, bulur, anlar."⁸⁵

ÇELEBİ'NİN SAĞLIĞINDA KİTAPLARINA GİRMEMİŞ ŞİİRLERİ

SEN

zemherir. Gün dönümünden sonraki şiddetli soğuklar.

Uşşakı katar eyledi aşk içre Muhammed. Bu dizenin kaynağını, ne yazık ki, bulamadım.

MEMLEKETİM

Zenci Nerkis Kalfa. Çocukluğunda Asaf Hâlet Çelebi'ye masal anlatan dört kadın varmış: Hacı Teyze, Burunsuz Ziyneti Hanım, Sudanlı Mehveş Kalfa ve Çerkes Servet Hanım. *Nerkis Kalfa*, Sudanlı Mehveş Kalfa olabilir.⁸⁶

Çerkes Nevres dadım. Asaf Hâlet Çelebi'nin dadısı.⁸⁷

Ömer çocuk. Bkz. *Om Mani Padme Hum'*deki **ömer çocuk.**

İSTANBULUMUN DİLİ

zâlim beni söyletme derunumda neler var. XIX. yy. Divan şairlerinden Leylâ Hanım'ın pek sevilen bir beytinden: "*Piir-âteşim açtırma benim ağzımı zinhâr / Zâlim beni söyletme derûnumda neler var*"⁸⁸

rahat bırak beni eşek arım / rahat bırak beni bay kıvrıgıç / bayan ividi. Bu dizeler, Çelebi'nin çocukluk döneminin *öcile*-rini akla getirdiği gibi, Nurullah Ataç'ın dil konusundaki aşırılığına bir eleştiri de olabilir. Çelebi'nin Ataç hakkındaki düşünceleri, hiç de olumlu değildir.⁸⁹

bütün önemlerini kıvançlarını koy çuvalına. Bkz. **rahat bırak beni eşek arım....**

rüyalarımın harputu. Bkz. *He'*deki **harpût.**

KUNÂLA

kunâla. Bkz. *Om Mani Padme Hum'*daki **kunâla**.

yedi. Şiirde *yedi'*nin sıkça geçmesi, dünyanın yaratılışını akla getiriyor: Tanrı, gökleri ve yeri yedi günde yaratmıştır.⁹⁰

DAĞLAR DELİSİ

ferhâd. Bkz. *He'*deki **ferhâd**.

RÜYALAR

aynalardan beni çağıran kız. Bkz. *He'*deki **nigâr-ı çîn**, içimdeki putlar, bana aynada bir sûret göründü; *Om Mani Padme Hum'*daki **Mariyya**, vd.

NOTLAR

- 1 Mevlânâ Celâleddîn, *Divan-ı Kebir*, haz. Abdülbâkî Gölpınarlı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1955, s. 363.
- 2 Asaf Hâlet Çelebi, *Mevlânâ ve Mevlevîlik*, İstanbul 1957, s. 75, 3 numaralı dipnot.
- 3 Abdülbâkî Gölpınarlı, *Mesnevî ve Şerhi*, MEGSB Yayınları, İstanbul 1985, c. II, s. 185. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. *İslâm Ansiklopedisi*, MEB Devlet Kitapları, İstanbul 1977, c. III, s. 241-242; *Encyclopaedia of Islam*, Leiden 1965, vol. II, pp. 793-795.
- 4 Mevlânâ Celâleddîn, *Divân*, çev. Abdülbâkî Gölpınarlı, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1974, s. 690.
- 5 Agy, s. 691. Ayrıntılı bilgi için bkz. *İslâm Ansiklopedisi*, c. IV, s. 565-567; *Encyclopaedia of Islam*, Leiden 1965, vol. II, pp. 793-795.
- 6 Annemarie Schimmel, *The Mystical Dimensions of Islam*, the University of North Carolina Press, Chapel Hill 1976, Appendix 1, p. 411. Ayrıca bkz. Abdülbâkî Gölpınarlı, *Hurûfîlik Metinleri Kataloğu*, Türk Tarih Kurumu Yayınlarından, Ankara 1973, s. 16.
- 7 Abdülbâkî Gölpınarlı, *agy*, s. 18.
- 8 Annemarie Schimmel, *op. cit.*, p. 420.
- 9 *Ibid.*, p. 421.
- 10 Ramis Dara, "Asaf Hâlet Çelebi'nin Şiirleri ya da Fena Fillah ve Nirvana", *Çağdaş Eleştiri*, Ekim 1983, sayı 10, s. 44.
- 11 *Kur'an*, XXI Enbiyâ', 51-70 ve başka sûreler. Hz. İbrâhîm için ayrıca bkz. *Eski Ahit*, Tekvîn, XII-XXV.
- 12 Asaf Hâlet Çelebi, *Eşrefoğlu Divanı*, Lûgatçe, s.188
- 13 Abdülbâkî Gölpınarlı, *Mesnevî ve Şerhi*, c. I, s. 22; ayrıca bkz. *Eski Ahit*, Daniel, III, 1-30. Ayrıntılı bilgi için bkz. *İslâm Ansiklopedisi*, MEB Devlet Kitapları, İstanbul 1970, c. II, s. 774-775; *Encyclopaedia of Islam*, Leiden 1960, vol. I, pp. 1297-1298.
- 14 James Hastings, ed. by., *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, T. and T. Clark, Edinburgh 1912, vol. V, pp. 247-248
- 15 Resai Eriş, *Yeni Adam*, 19 Şubat 1942, s. 3'ten aktaran Hakan Sazyek (haz.), Asaf Hâlet Çelebi, *Bütün Yazıları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998, s. 13.
- 16 Arif Dino, *Çok Yaşasın Ölümler*, Adam Yayıncılık, İstanbul 1985, s. 116.
- 17 Agy, Rasih Nuri İleri'nin yazısı, s. 8; Abidin Dino'nun yazısı, s. 28.
- 18 Sadi, *Gülistan*, çev. Hikmet İlaydın, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1974, s. 26
- 19 Agy, notlar açıklamalar, s. 247
- 20 Agy, s. 72
- 21 Asaf Hâlet Çelebi, *Mevlânâ ve Mevlevîlik*, s. 84.
- 22 Asaf Hâlet Çelebi, "Benim Gözümlle Şiir Dâvası", *Bütün Yazıları*, haz. Hakan Sazyek, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998, s. 167

- 79 Asaf Hâlet Çelebi, *Pali Metinlerine Göre Gotama Buddha*, s. 14.
- 80 F. Challaye, *Dinler Tarihi*, Varlık Yayınları, İstanbul 1963, s. 75.
- 81 Semih Güngör, *Asaf Hâlet Çelebi*, Suffe Yayınları, İstanbul 1985, s. 202.
- 82 Asaf Hâlet Çelebi, "Asaf Hâlet Çelebi ile Bir Konuşma", (*Akşam*, 19 Ekim 1953)" *Bütün Yazıları*, s. 487
- 83 Yıllar önce yazdığım mektuba karşılık vermek inceliğini gösteren ve Maria Barbas'ın dizelerini İngilizceye çeviren, *saudade*'nin çeşitli anlamlarına işaret eden, Portekiz Büyükelçiliği'nden Sérgio Moutinho Beye teşekkür borçluyum. Onun açıklamalarından sonra herhangi bir sözlüğe bakma gereğini duymadım.
- 84 Asaf Hâlet Çelebi, "Asaf Hâlet Çelebi ile Bir Konuşma", (*Akşam*, 19 Ekim 1953)", *Bütün Yazıları*, s. 487.
- 85 *Agy*, s. 487
- 86 Asaf Hâlet Çelebi, "Masal Dünyamız", *Bütün Yazıları*, s. 464-465.
- 87 *Agy*, s. 465.
- 88 Halil Erdoğan Cengiz, *agy*, s. 651.
- 89 Bu konuda bkz. Asaf Hâlet Çelebi, *agy*, s. 140, 143, 181, 497 ve 502.
- 90 *Eski Ahit*, Tekvin, I-II.

Asaf Hâlet Çelebi, çağdaş/çağcıl şiirimizin ilklerinden: Bütün havzaları ve deltalarıyla *eski* –hatta nerdeyse arkaik– bir dil ve söylemle *modern* bir şiir kurdu; kendi değişiyile “tıpkı hayatta olduğu gibi müşahhas ile mücerred bir âlem” yarattı.

Ölümünün 40. yılında, Asaf Hâlet Çelebi’nin (bulunabilen) bütün şiirleri bir araya geliyor. *İlk kez* (şairin elyazısıyla düzelti ve değişiklikler içeren *He* ve *Lâmelif* nüshaları ışığında) notlarla ve Seyhan Erözçelik’in “Son Vezir Asaf’ın Şiir Dünyasında Nedircikler” başlıklı “şerh” denemesiyle birlikte.

Kapak Fotoğrafı: Ara Güler

TEMA

TÜRKİYE ÇÖL OLMASIN!
(0212) 281 10 27

ISBN 975-363-904-X

